

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

1. ΑΠΟΔΕΣΜΕΥΣΗ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ. ΒΑΣΙΚΗ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ.

«Ἐνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ προσκολληθήσεται πρός τὴν γυναικαν αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν» (Γεν.2,24). Νόμος, λοιπόν, τοῦ Θεοῦ εἶναι νά ἀφήσει ὁ ἄνθρωπος τὸν πατέρα του καὶ τὴν μητέρα, δηλαδή νά ἀποδεσμευθεῖ ἀπό τοὺς γονεῖς του γιά νά δημιουργήσει νέο δεσμό, δεσμό συζυγικῆς ἀγάπης. Τό νόμοι αὐτοῦ ἐπαναλαμβάνει ὁ Κύριος γιά νά τονίσει τό ἀδιάλυτον τοῦ γάμου (Μτθ.19,5έξ.) καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος τό μυστηριακό χαρακτῆρα τοῦ γάμου (Ἐφεσ.5,31).

Κατά τόν ἵδιο τρόπο οἱ Πατέρες τῆς Ἑκκλησίας καὶ οἱ Ἑκκλησιαστικοί Συγγραφεῖς ἀναφέρονται στήν ἀπό μέρους τῶν παιδιῶν «ἐγκατάλειψη» τῶν γονέων «χάρη γάμου κοινωνίας» καὶ ὑπογραμμίζουν ὅτι αὐτός εἶναι ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεοδώρητος Κύρου μάλιστα ὑπογραμμίζει ὅτι αὐτός εἶναι ὁ πρῶτος νόμος τόν ὅποιο ἐθέσπισε ὁ Θεός ἀμέσως μετά τή δημιουργία τῶν δύο φύλων. «Τόν πρῶτον, λέγει, αἰδέσθητι νόμον, ὃς μετά τήν τῆς γυναικός δημιουργίαν ἐτέθη καὶ τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων ἐμπέπηγε. Τούς γάρ γεγεννηκότας καταλιμπάνων ὁ γάμῳ προσομιλῶν τή γυναικί συνάπτεται»³. Ὁ Προκόπιος Γαζαῖος, πού ἔξησε τόν Δ' αἰῶνα καὶ ἐδημήνευσε πολλά βιβλία τῆς Ἀγίας Γραφῆς, αἰτιολογεῖ τό νόμο αὐτόν λέγοντας ὅτι «ἀναγκαίως προτιμᾶται γονέων γυνή» γιά νά δημιουργηθεῖ ἔτσι καινούρια οἰκογένεια καὶ νά διατηρηθεῖ τό ἀνθρώπινο γένος⁴. Κατά τόν ἵδιο τρόπο καὶ Μεθόδιος ὁ Ὄλύμπου λέγει ὅτι ὁ ἀνθρώπος ἀφήνει τούς γονεῖς του γιά νά ἐνωθεῖ μέ τή γυναικά του, ἀφοῦ καταλαμβάνεται ἀπό «γεννητική ἐπιθυμία»⁵. Ὁ Ἀντιοχείας Θεόφιλος, πάλι, διερωτάται λέγων: ποιός συνάπτει νόμιμο γάμο καὶ δέν «καταφρονεῖ» τή μητέρα του καὶ τόν πατέρα καὶ ὅ-

³ Θεοδωρήτου Κύρου, Ἐρμηνεία εἰς Ἐφεσ. P.G. 82,548. Πρόβλ. καὶ Σαραπίωνος Θμούνεως, Κείμενα 48 (ΒΕΠΕΣ 43,61).

⁴ Προκοπίου Γαζαῖου, Εἰς τήν Γένεσιν Ἐρμηνεία P.G. 87,177A.

⁵ Μεθόδιου Ὄλύμπου, Συμπόσιον ΙΙ, ΒΕΠΕΣ 18,22.

λους τούς οίκείους καί συγγενεῖς γιά νά ένωθεῖ μέ τή γυναίκα του, τήν όποια ἀπ' ὅλους προτιμᾶ⁶;

'Αναλυτικότερα, ὅμως, ἀναφέρεται στό νόμο αὐτό τοῦ Θεοῦ ὁ Ἰ. Χρυσόστομος, στὸν ὅποιο μάλιστα βλέπει βασικά στοιχεῖα τοῦ μυστηριακοῦ χαρακτῆρα τοῦ γάμου. 'Ο γάμος, λέγει, εἶναι μυστήριο, γιατί δέν ἔξηγεῖται διαφορετικά πῶς ὁ ἄνθρωπος ἀφήνει αὐτούς, πού μέ πόνο τὸν γέννησαν, πού μέ κόπο τὸν ἀνάθρεψαν, αὐτούς πού τόσο τὸν εὐεργέτησαν καί πού τούς εἶχε συνηθίσει, γιά νά ένωθεῖ μ' αὐτήν, τήν όποια μέχρι πρὶν ἀπό λίγο δέν εἶχε ξαναδεῖ καί ἡ όποια δέν εἶχε τίποτε κοινό μ' αὐτόν; Πρόγραμματι εἶναι μυστήριο ὁ γάμος, ἐπαναλαμβάνει ὁ Ἰδιος Πατέρας, γιατί ἀλλιῶς δέν ἔξηγεῖται πῶς καί οἱ γονεῖς δχι μόνο δέν λυποῦνται γιά τό γάμο τῶν παιδιῶν τους –λυποῦνται μόνον ὅταν δέν συνάπτουν γάμο— ἀλλά καί χαίρονται καί ύποδάλλονται μάλιστα εὐχαρίστως σέ ἔξοδα καί σέ δαπάνες⁷. Καί γιατί ὅλα αὐτά; Ἀπλούστατα, γιατί αὐτό εἶναι τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, αὐτός εἶναι ὁ προορισμός τοῦ ἄνθρωπου.

Τό νόμο αὐτό τοῦ Θεοῦ, ὁ ὄποιος δέν ἔρχεται σέ ἀντίθεση μέ τήν ΣΤ' ἐντολή (Εξ.20, 12), ἀκολουθοῦν οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι. 'Υπάρχουν, ὅμως, μερικοί, οἱ ὄποιοι, ὅπως μᾶς βεβαιώνει ἡ σύγχρονη ψυχολογία, ἀλλά καί ἡ καθημερινή πείρα, δέν μποροῦν νά ἔλθουν «εἰς γάμου κοινωνίαν», γιατί συνειδητά ἡ ἀσυνείδητα δέν ἔχουν ἀποδεσμευθεῖ ψυχικά ἀπό τούς γονεῖς τους. 'Υπάρχουν, ἐπίσης, ἄνθρωποι, οἱ ὄποιοι, ἐνῶ ἔχουν συνάψει γάμο καί ἔχουν δημιουργήσει οἰκογένεια, ὅμως ψυχικά παραμένουν ἀκόμα περισσότερο συνδεδεμένοι μέ τούς γονεῖς καί μέ τά ἀδέλφια τους παρά μέ τό ἄλλο συζυγικό μέλος. 'Ο γάμος στήν περίπτωση αὐτή δέν εἶναι τέλεια ψυχοσωματική ἔνωση τῶν συζύγων⁸ καί κινδυνεύει νά διαλυθεῖ. Καί ἂν δέν διαλυθεῖ, εἶναι προβληματικός γάμος μέ ὅλες τίς καταστρεπτικές συνέπειες γιά τή ζωή τους καί γιά τήν ψυχοσωματική ἀνάπτυξη τῶν παιδιῶν τους.

Πῶς, ὅμως, ὁ ἄνθρωπος δεσμεύεται μέ τούς γονεῖς του ψυχικά; Ποιά ἡ σημασία τοῦ ψυχολογικοῦ αὐτοῦ μηχανισμοῦ; Πότε καί πῶς μπορεῖ νά ἀποδεσμευθεῖ ἀπό τούς γονεῖς του γιά νά γίνει ίκανός νά

⁶ Θεοφίλου Ἀντιοχείας, Πρός Αὐτόλυκον Β' 28 ΒΕΠΕΣ 5,40.

⁷ Χρυσοστόμου, Ὁμιλ. Κ' 4 εἰς Ἐφεσ. P.G. 62,140. Πρόβλ. καί Θεοφυλάκτου Ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας, Ἐξήγησις εἰς Ἐφεσ. 5 P.G. 124,1117.

⁸ Γιά τή σημασία τῆς τέλειας ψυχοσωματικῆς ἔνωσεως τῶν συζύγων γιά τήν ἐπιτυχία τοῦ γάμου 6. Χρήστου Βάντσου, 'Ο γάμος καί ἡ προετοιμασία αὐτοῦ ἐξ ἐπόψεως Ὁρθοδόξου Ποιμαντικῆς, 'Αθῆναι 1977, σελ. 75.

συνάψει δικό του γάμο και νά δημιουργήσει δική του οίκογένεια; Σ' αύτά τά έρωτήματα θά προσπαθήσουμε νά άπαντήσουμε στή συνέχεια. Στήν προσπάθειά μας αύτή βοηθούμεθα κυρίως από τίς άπόψεις τῶν μεγάλων ψυχαναλυτῶν S. Freud, E. Fromm, C. Jung κ.ά., τίς όποιες και ἀξιοποιοῦμε από ποιμαντική ἀποψη.

* * *

Πρῶτος πού μελέτησε τίς σχέσεις γονέων—τέκνων και μίλησε γιά τή σημασία και σπο και οίκογενειακή ζωή τῶν ἀνθρώπων κατά τρόπο ψυχαναλυτικό εἶναι ὁ S. Freud. Μίλησε γιά τό οἰδιπόδειο λεγόμενο σύμπλεγμα⁹. Τό όνόμασε οἰδιπόδειο ἐπηρεαζόμενος από τά παθήματα τοῦ Οἰδίποδα, ὁ όποιος ν υ φ ε ύ θ η ε τή μητέρα του, ἀφοῦ προηγουμένως σ κ ό τ ω σ ε τόν πατέρα του και γιά νά αὐτοτιμωρηθεῖ γιά τίς πράξεις του αύτες ἔ δ γ α λ ε τά μάτια του και ἔ φ υ γ ε ἀ πό τή Θήβα. Ό Σοφοκλῆς, βέβαια, πού ἀναφέρεται στό μύθο αύτό κυρίως στά ἔργα του «Οἰδίπους τύραννος» και «Οἰδίπους ἐπί Κολωνῷ», προσπαθεῖ νά ἀποδείξει ὅτι κανείς δέν μπορεῖ νά ἀποφύγει τή μοῖρα του, «τό πεπρωμένον φυγεῖν ἀδύνατον». Ό Freud, δημως, στίς τέσσερες αύτές πράξεις τοῦ Οἰδίποδα (νυμφεύθηκε, σκότωσε, ἔνγαλε, ἔφυγε) βλέπει μιά ἀντιστοιχία στή συμπεριφορά τῶν παιδιῶν σάν φύλα, σάν ἀγόρι ή σάν κορίτσι, ἀπέναντι στόν πατέρα και τή μητέρα.

Σύμφωνα μέ τό σύμπλεγμα αύτό, ὥπως τό διατύπωσε ὁ Freud και τό ἀνέπτυξαν οἱ μαθητές του¹⁰, τό ἀγόρι ἀγαπᾶ ὑπερβολικά, «έρωτεύεται» τή μητέρα του, τήν ὄποια, μέ τή δική του σκέψη και φαντασία, θέλει νά «παντρευθεῖ». Ταυτόχρονα τόν πατέρα του θέλει νά τόν ἔξαφανίσει, νά τόν «σκοτώσει», ἀφοῦ στέκεται ἐμπόδιο στήν ἐπιθυμία του αύτη. Κατά παρόμοιο τρόπο και τό κορίτσι ἀγαπᾶ τόν πατέρα του

⁹ Ἰδιαίτερα στά ἔργα του:

—Εἰσαγωγή στήν ψυχανάλυση (μετάφρ. Α. Παγκάλου), ἔκδ. Γκοβότοη σελ. 284 ἔξ.

—Über Psychanalyse fünf Vorlesungen, σέ σειρά Anna Freud (ἔκδ.) Sigmund Freud's Gesammelte Werke (=G.W.), Frankfurt a.M.⁴ ...1964, Τόμ. VIII, σελ. 50 ἔξ.

—Das Ich und das Es, σέ G.W. Τόμ. XIII σελ. 260 ἔξ.

—Das Traummateriale und die Traumquellen σέ G.W. Τόμ. II/ III, σελ. 264 ἔξ.

—Die Frage der Laienanalyse, σέ G.W. Τόμ. XIV, σελ. 242 ἔξ. και 304 ἔξ.

¹⁰ Πλ. κυρίως P. Daco, *Oι καταπληκτικές νίκες τής ψυχολογίας* (μετφρ. Γ. Βασδέκη), Αθήνα 1969, σελ. 252-272.

καί ξηλεύει τή μητέρα του, γιά τήν όποια, άσυνείδητα δέδαια, ευχεταί νά «πεθάνει» γιά νά πάρει ή ίδια τή θέση της.

Τό σύμπλεγμα αύτό έμφανίζεται συνήθως γύρω στό τέταρτο έτος τῆς ήλικίας τοῦ ἀνθρώπου καί κανονικά πρέπει νά ὑποχωρήσει κατά τό ἔκτο, νά ξαναεμφανισθεῖ στήν ἀρχή τῆς ἐφηβείας καί νά ἔξαφανισθεῖ ὀλοκληρωτικά¹¹. Στή μορφή αύτή δέν πρόκειται κάν γιά σύμπλεγμα¹², ἀλλά γιά μιά ἀπαραίτητη ψυχολογική λειτουργία γιά τήν καταξίωση τοῦ ἀνθρώπου σάν φύλο. Οἱ γονεῖς δηλαδή, εἴτε σάν μορφή ἔλξεως (ἀντίθετο φύλο), εἴτε σάν μορφή ξήλειας καί ἀνταγωνισμοῦ (ίδιο φύλο) ἀποτελοῦν ἐρεθίσματα γιά τήν ὀλοκληρωση τοῦ παιδιοῦ σάν φύλο¹³. "Οταν, ὅμως, ή συμπεριφορά τῶν γονέων, γιά πολλούς καί ποικίλους λόγους, ὅπως θά δοῦμε στή συνέχεια, ξεφύγει ἀπό τά κανονικά πλαίσια, τότε τό παιδί δέν ἀποδεσμεύεται ἀπό τούς γονεῖς, γίνεται κυριολεκτικά κομπλεξικό καί ὁδηγεῖται στή νεύρωση¹⁴.

Πρίν, ὅμως περιγράψουμε τή μορφή αύτή τοῦ συμπλέγματος πού ὁδηγεῖ στή νεύρωση, ἐπαναλαμβάνουμε ἀναλυτικότερα τίς διάφορες φάσεις τοῦ οἰδιπόδειου συμπλέγματος καθώς καταξιώνεται ὁ ἀνθρώπος σάν φύλο, σάν παλληκάρι ή σάν κοπέλλα καί ὁδηγεῖται στήν ἀναξήτηση τοῦ ἄλλου φύλου.

Καί ἀρχίζουμε ἀπό τόν γυιό, ὁ ὄποιος, μέ τή γέννησή του, τόν θηλασμό καί τήν ὅλη γενικά ἀνατροφή, εἶναι προσκολλημένος ψυχικά καί σωματικά στή μητέρα του, ἀπό τήν όποια δέχεται ὅλη τή φροντίδα καί στοργή. "Οσο, ὅμως, μεγαλώνει ἀντιλαμβάνεται, ὅτι δέν εἶναι ὁ μόνος πού ἀγαπᾶ τή μητέρα. Υπάρχει καί ὁ πατέρας, τόν όποιο δέχεται σάν ἀντίπαλο. Ετοι ἔμφανίζεται ή ἐπιθυμία νά «παντρευθεῖ» τή μητέρα του παραμερίζοντας τόν πατέρα του, τοῦ όποίου ἐπιθυμεῖ τήν ἔξαφάνιση, τή φυγή¹⁵.

¹¹ Βλ. T. Brocher und L. Von Friedeburg, *Lexikon der Sexualerziehung für Eltern, Lehrer, Schüler* (Stuttgart), 1972, σελ. 481.

¹² Στήν περίπτωση αύτή χρησιμοποιεῖται ὁ ὄρος Odipus konflikt (οἰδιπόδεια σύγκρουση), ἐνῶ γιά τό πραγματικό σύμπλεγμα χρησιμοποιεῖται ὁ ὄρος Odipus-komplex.

¹³ Προβλ. W. Bier, *personality and sexualproblems in pastoral psychology*, New York 1965, σελ. 132.

¹⁴ S. Freud, *Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie* στή σειρά G. W. Τόμ. V, σελ. 127, ὑποσ. 2 καί σελ. 216 ἔξ. Βλ. ἐπίσης T. Brocher, *Lexikon...* σελ. 427 ἔξ.

¹⁵ Προβλ. H. Ellenberger, *Die Entdeckung des Unbewussten* (Bern, Stuttgart, Wien) 1973, σελ. 678 καί 698.

Καθώς, ὅμως, περνοῦν τά χρόνια, ἀλλάζει τρόπο ἀγάπης καί συμπεριφορᾶς ἀπέναντι στούς γονεῖς του. Ἀντί νά ἐπιθυμεῖ νά «παντρευθεῖ» τή μητέρα του, θέλει τώρα νά τήν προστατεύει. Παράλληλα στό πρόσωπο τοῦ πατέρα ἀναγνωρίζει τόν ἰσχυρό ἀντίπαλο, τοῦ ὅποιον θαυμάζει τή δύναμη καί τόν ὅποιο ἀρχίζει νά μιμεῖται: ὁ πατέρας γίνεται πρότυπο. Καθώς δέ μπαίνει στήν ἐφηβεία, ἀποδεσμεύεται ψυχικά ἀπό τή μητέρα καί ἡ ἐπιθυμία του στρέφεται πρός ἄλλη γυναίκα συνομήλικό του. Τόν πατέρα του δέν τόν συναγωνίζεται πιά, ἀφοῦ ὁ ἀνδρισμός του ἔχει καταξιωθεῖ. Παντρεύεται κανονικά.

Κάτι ἀνάλογο συμβαίνει καί μέ τήν κόρη, ἡ ὅποια σύντομα θά γονητευθεῖ ἀπό τήν ἀγάπη καί προστασία τοῦ πατέρα, θά ζηλέψει τή μητέρα, θά προσπαθήσει νά τή συναγωνισθεῖ, ὥσπου θά καταλάβει, ὅτι προορισμός της δέν εἶναι νά κατακτήσει τόν πατέρα της, ἀλλά νά εῦρει ἔναν ἄλλον ἀνδρα, πού θά ἀγαπήσει καί θά παντρευθεῖ¹⁶.

Μέχρι ἐδῶ οἱ γονεῖς γίνονται θαυμάσια, ὅπως εἴπαμε, ἐρεθίσματα γιά τήν ὀλοκλήρωση τῶν παιδιῶν τους σάν φύλα, ἀφοῦ ὑπάρχει ἴσορροπία ἀνάμεσα στίς δύο αὐτές ἀντίνομες δυνάμεις, τῆς ἔλεως δηλαδή πρός τό ἀντίθετο φύλο καί τοῦ συναγωνισμοῦ πρός τό ἴδιο. Τό πρόβλημα, ὅμως, παρουσιάζεται, ὅταν, γιά πολλούς καί ποικίλους λόγους, διαταραχθεῖ ἡ ἴσορροπία αὐτή μεταξύ τῶν δύο αὐτῶν δυνάμεων, ὅπότε διαταράσσεται καί ἡ ψυχική ἴσορροπία τοῦ παιδιοῦ.

Κλασσική εἶναι ἡ περίπτωση, ὅταν λείπει ἔνας ἀπό τούς γονεῖς, εἴτε τοῦ ἴδιου φύλου, εἴτε, κυρίως τοῦ ἀντίθετου καί δέν ὑπάρχουν καί μεγαλύτερα ἀδέλφια, τά ὅποια ἀποτελοῦν κατά κάποιο τρόπο, ὑποκατάστατο τοῦ ἐκλιπόντος γονέως. Ἄς πάρουμε τήν περίπτωση τοῦ ἀγοριοῦ (μοναχογυιοῦ) πού μεγαλώνει χωρίς πατέρα, εἴτε γιατί ὁ πατέρας ἀπουσιάζει γιά μεγάλα χρονικά διαστήματα, εἴτε γιατί ἔχει πεθάνει. Ὁ κίνδυνος στήν περίπτωση αὐτή νά διαταραχθεῖ ἡ ψυχική ἴσορροπία τοῦ παιδιοῦ εἶναι πολύ μεγάλος, ἀφοῦ τοῦ λείπει τό ἐρέθισμα τοῦ ἀνδρικοῦ συναγωνισμοῦ. Τό παιδί αὐτό δέν ἔχει τό πρότυπο, τό παράδειγμα, τό ὅποιο πρέπει νά μιμηθεῖ, γιά νά ἀνδροποιηθεῖ. Κατά συνέπεια καθηλώνεται ἡ ἀγάπη του πρός τή μητέρα. Τά πράγματα συνήθως χειροτερεύουν, γιατί καί ἡ μητέρα συνειδητά ἡ ἀσυνείδητα διοχετεύει ὅλη της τήν ἀγάπη πρός τό γυιό, στό πρόσωπο τοῦ ὅποιου ζητᾶ ἔνα ὑποκατάστατο τοῦ ἀνδρα της. Ἔτσι, ἡ σύνδεση γυιοῦ–μητέρας γί-

¹⁶ Πρδλ. Ch. Bühler, *Psychologie im Leben unserer Zeit*, (München, Zürich) 1962, σελ. 137.

νεται διπλή και οι πιθανότητες γιά ψυχική άποδέσμευση σχεδόν μηδενίζονται. Τό γενετήσιο ἔνστικτο καθηλώνεται πρός τή μητέρα, μέ απόλυτο, ὅμως, σεβασμό, λόγω τοῦ κινδύνου τῆς αἴμομιξίας. "Οταν τό παιδί φθάσει σέ ήλικια γάμου, οἱ ἐπιθυμίες του μπερδεύονται. 'Από τή μιά μεριά αἰσθάνεται ὅτι σάν νέος πρέπει νά παντρευθεῖ και νά δημιουργήσει οἰκογένεια. 'Από τήν ἄλλη μεριά, ὅμως, νομίζει, ὅτι μέ τήν πράξη του αὐτή ἀδικεῖ τή μητέρα του. Κατά παρόμοιο τρόπο και ἡ μητέρα ἐνεργεῖ κατά τέτοιο τρόπο, ὥστε νά μή χάσει τό γυιό. Πολλοί τῆς κατηγορίας αὐτῆς πού ἀρραβωνιάζονται ἀναζητοῦν προσχήματα γιά νά διαλύσουν τόν ἀρραβώνα. 'Άλλα και ἀν ἀκόμα φθάσουν μέχρι τό γάμο, τά πράγματα συνήθως χειροτερεύονται, γιατί σεξουαλική σχέση μέ τή γυναίκα τους ἰσοδυναμεῖ μέ αἴμομιξία, ἀφοῦ στό πρόσωπο τῆς γυναίκας τους βλέπουν· τήν ἴδια τή μητέρα τους, ἀπό τήν ὅποια δέν ἀποδεσμεύθηκαν ψυχικά. 'Αποτέλεσμα: χάνουν τόν ἀνδρισμό τους, γίνονται ἀνίκανοι, ἀναστατώνονται ψυχικά, γίνονται νευροπαθεῖς¹⁷. "Αν μάλιστα κατά τή στιγμή τῆς ἀναστατώσεώς τους ἡ σύζυγος συμπεριφερθεῖ προσβλητικά πρός τό φύλο του («τί ἀνδρας εἶσαι ἐσύ»), τότε τό πρόσωπο αὐτό μπορεῖ νά ὁδηγήσει τόν ἑαυτό του ἀκόμα και στήν αὐτοκτονία¹⁸.

Κάτι ἀνάλογο συμβαίνει και μέ τήν κόρη, ἡ ὅποια γιά παρόμοιους πρός τούς παραπάνω λόγους συνδέεται μέ τόν πατέρα της. Στήν περίπτωση αὐτή –σπάνια βέβαια– ὑπάρχει κίνδυνος πραγματικῆς αἴμομιξίας¹⁹. Τό συνηθέστερο ὅμως εἶναι, ὅτι ἡ κόρη ταυτίζει τόν μέλλοντα σύζυγο μέ τόν πατέρα της και δέν παντρεύεται. Και ἀν ἀκόμα παντρευθεῖ, γίνεται συνήθως ψυχορή και κακή σύζυγος και τελικά νευροπαθής.

Αὐτή εἶναι μιά ἀπό τίς περιπτώσεις τοῦ οἰδιπόδειου συμπλέγματος. 'Υπάρχουν βέβαια και ἄλλες πολλές περίπλοκες περιπτώσεις, ὅπως πολύπλευρη και περίπλοκη εἶναι ἡ ζωή. Στή συνέχεια θά γίνει λόγος γιά μιά ἄλλη κλασσική μορφή, στήν ὅποια ιδιαίτερα ὑπογραμμίζεται ἡ

¹⁷ H. Göppert, Sexualneurose, σέ F. Klostermann κ.ά., *Lexikon der Pastoraltheologie* (Freiburg, Basel, Wien) 1972 σελ. 510. Πρβλ. και ἄρθρο στό ἴδιο λεξικό τοῦ F. Leist Mutterbindung, σελ. 342.

¹⁸ "Οταν διαβάζουμε στίς ἐφημερίδες περιστατικά αὐτοκτονιῶν, ἀμέσως μετά τό γάμο, πολὺ πιθανόν αἵτια αὐτῶν, μεταξύ ἄλλων, νά εἶναι και τό σύμπλεγμα αὐτό.

¹⁹ Πολλές περιπτώσεις αἴμομιξίας, πού ἐφθασαν μάλιστα στά δικαστήρια, ἀναφέρονται σέ ἄρθρο τῆς 'Ολγας Μπατή, μέ τήν ἐπιγραφή: Αἴμομιξία. Τίτλος γιά οἰκογενειακή τραγωδία, στό περιοδικό *Γυναίκα* ἀρ. 836 (1982), σελ. 23 ἔξ.

φάση ἐκείνη τοῦ οἰδιπόδειου συμπλέγματος πού ἀντιστοιχεῖ μὲ τήν αὐτοτιμωρία τοῦ Οἰδίποδα (αὐτοτύφλωση) καὶ τήν ἐγκατάλειψη τοῦ θρόνου του.

“Οπως εἴπαμε καὶ παραπάνω, τό ἀγόρι ἀγαπᾶ τή μητέρα του ὑπερβολικά, τή θέλει ὀλοκληρωτικά δική του καὶ ζηλεύει τόν πατέρα του, τόν όποιο καὶ θέλει νά παραμερίσει, νά «ἐξαφανίσει». Ἀν ὅμως ὁ πατέρας εἶναι αὐταρχικός, δικτατορικός τύπος, τό ἀγόρι φοβᾶται νά τόν συναγωνισθεῖ. Μοιάζει δηλαδή, μέ τόν ἀθλητή ἐκεῖνο πού δέν τολμᾶ νά παρουσιασθεῖ στό γήπεδο γιά νά ἀγωνισθεῖ. Ἐτοι παραιτεῖται ἀπό τήν προσπάθεια γιά ἀνδροποίηση, γιά ἔξομοιώση μέ τόν πατέρα καὶ διοχετεύει ὅλη του τήν ἀγάπη πρός τή μητέρα. Ἀλλά καὶ ἡ ἴδια ἡ μητέρα, ἡ όποια πολύ πιθανόν νά μήν εἶναι εὐχαριστημένη ἀπό τόν αὐταρχικό σύζυγο, μεταφέρει συνήθως τήν ἀγάπη της ἀπό τό σύζυγο στό γυνό. Ἐτοι ὁ «ἐρωτικός δεσμός» γυνοῦ—μητέρας γίνεται διπλά ἵσχυρός. Τά πράγματα ἔξελίσσονται συνήθως ἀκόμα πιό ἀνώμαλα, γιατί ὁ γυνός, ἐκτός ἀπό τό ὅτι δέν συναγωνίζεται τόν πατέρα του καὶ δέν καταξιώνεται ὁ ἀνδρισμός του, θεωρεῖ τόν ἑαυτό του ἔνοχο γιά τίς ἐπιθυμίες του πρός τή μητέρα καὶ γιά τή συμπεριφορά του πρός τόν πατέρα²⁰. Σάν μόνη λύση, γιά νά ἀπαλλαγεῖ ἀπό τά αἰσθήματα αὐτά ἐνοχῆς, εἶναι νά καταπνίξει τίς σεξουαλικές του ἐπιθυμίες γενικά. Ἐτοι αὐτοτιμωρεῖται «αὐτοευνουχίζοντας» τή θέλησή του καὶ ἔξαλείφοντας τίς ἐπιθυμίες του, ταυτόχρονα ὅμως χάνει τήν ἀνδρικότητά του, γυναικοφέρονται, γίνεται συνήθως ὄμοφυλόφιλος, μ' ὅλες τίς καταστρεπτικές συνέπειες γιά τόν ἑαυτό του καὶ τήν κοινωνία.

Παρόμοια εἶναι καὶ ἡ συμπεριφορά τῆς κόρης ἀπέναντι στούς γονεῖς της, ὅταν ἡ μητέρα εἶναι τύπος αὐταρχικός. Δέν θά μιλήσουμε, ὅμως, ἀναλυτικά γιά τήν περίπτωση αὐτή, ἀφοῦ ὁ ἀναγνώστης μπορεῖ νά ἀναλογισθεῖ τήν ἀντιστοιχία καὶ νά βγάλει τά κατάλληλα συμπεράσματα, πού εἶναι ἀνδροποίηση, ψυχρότητα καὶ, ἀνάλογα μέ τόν βαθμό τῆς καθηλώσεως στόν πατέρα καὶ μέ τήν ἔνταση τοῦ αἰσθήματος ἐνοχῆς πρός τή μητέρα, ἀνικανότητα γιά συζυγική καὶ οἰκογενειακή ζωή.

* * *

Αὐτή εἶναι μέ λίγα λόγια ἡ σχετική μέ τό οἰδιπόδειο σύμπλεγμα θεωρία τοῦ Freud, τήν όποια ἐλάχιστοι δέχονται στό σύνολό της ἀ-

²⁰ Πρβλ. T. Brocher..., σελ. 498.

κριδῶς, ὅπως τήν ἀνέπτυξε ὁ Freud καί περισσότεροι μέ διάφορες παραλλαγές. Ἐνθερμοὶς ὑποστηρικτής τῆς θεωρίας τοῦ Freud, ὅπως ἔχει, εἶναι ὁ P. Daco, δύο ἔργα τοῦ ὄποιου ἔχουν μεταφρασθεῖ στά ἐλληνικά. Εἶναι «Οἱ καταπληκτικές νίκες τῆς σύγχρονης ψυχολογίας»²¹ καί «Ψυχανάλυση καί ψυχική ἴσορροπία»²². Τό οἰδιπόδειο σύμπλεγμα ὁ Daco τό χαρακτηρίζει «ὑπέρομετρα συνηθισμένο» στή ζωή τῶν ἀνθρώπων. Σάν προϋπόθεση δέ ἀπαλλαγῆς ἀπ' αὐτό, βλέπει τή γνώση. «Συμβουλεύω, λέγει, τούς γονεῖς νά μελετήσουν πολύ προσεκτικά τό σύμπλεγμα αὐτό, γιατί ἡ γνώση τοῦ ἀρκετά λεπτού μηχανισμοῦ του ἐπιτρέπει, πολλές φορές, τήν ἀποφυγή τῶν ὀδυνηρῶν του συνεπειῶν». Καί προσθέτει: «οἱ ψυχολόγοι ξέρουν καλά πόσες ψυχικές ὀρρώστιες πηγάζουν ἀπ' αὐτό. Φέρνει, συχνά τή θηλυπρόεπια, τήν ἀνανδρία καί τό φόδο στόν ἄνδρα, καί τήν πάρα πολύ μεγάλη ἀνδροπρόεπια στή γυναίκα»²³.

Τό οἰδιπόδειο σύμπλεγμα, μέ δασικές παραλλαγές, δέχεται καί ὁ πολύ γνωστός στό ἐλληνικό κοινό E. Fromm, τοῦ ὄποιου πολλά ἔργα μεταφράσθηκαν στά ἐλληνικά καί δρίσκουν γενικά εὐμενή ἀπήχηση. Γιά τόν Fromm ἡ ἀνακάλυψη αὐτή τοῦ Freud «ἀποτελεῖ μιά ἀπό τίς πιό σπουδαῖες ἀνακαλύψεις στήν ἔρευνα τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητας»²⁴. Ὁ Freud ὅμως, λέγει ὁ Fromm, ἔκαμε ἔνα μεγάλο λάθος στό χειρισμό τοῦ θέματος. Τή σπουδαία αὐτή ἀνακάλυψή του θέλησε νά τήν ἐντάξει στήν περί Libido θεωρία του. Τή συνέδεσε δηλαδή, ἀπόλυτα μέ τή σεξουαλικότητα τοῦ ἀνθρώπου καί μείωσε κυριολεκτικά τήν ἀξία τῆς²⁵.

Κατά τόν Fromm τό πρόβλημα δέν περιορίζεται μόνο στίς σεξουαλικές ἐπιθυμίες τοῦ παιδιοῦ πρός τό ἀντίθετο ἀπό τούς γονεῖς φύλο, ὅσο καί ἀν αὐτό ἀποτελεῖ δασικό μέρος τοῦ προβλήματος, ἀλλ' ἐπεκτείνεται ἀκόμα πιό πέρα: στήν ἀναζήτηση προστασίας καί σιγουρίας²⁶. Ἐπειδή δέ ἡ μητέρα εἶναι ἡ πηγή προστασίας στήν ἐμβρυϊκή καί παιδική ἡλικία τοῦ ἀνθρώπου, αὐτή, συνειδητά ἡ ἀσυνείδητα,

²¹ Μετάφρ. Γ. Βασδέκη, Ἀθήνα 1969, σελ. 252-272.

²² Μετάφρ. Κ. Ἐμμανουήλ, Ἀθήνα 1970, σελ. 510-526.

²³ P. Daco, Οἱ καταπληκτικές νίκες..., σελ. 252.

²⁴ E. Fromm, Η καρδιά τοῦ ἀνθρώπου (μετάφρ. Δ. Θεοδωρακάτου), Ἀθήνα, σελ. 112.

²⁵ Στό ἴδιο βιβλίο, σελ. 112. Βλ. καί τοῦ ἴδιου, Η ὑγιής κοινωνία (μετφ. Δ. Θεοδωρακάτου), Ἀθήνα 1973, σελ. 61-62.

²⁶ Η καρδιά..., σελ. 119.

θεωρεῖται τό καλύτερο καταφύγιο. Έτσι ό Fromm όμιλει γιά προ-
οιδιπόδεια προσήλωση τῶν ἀγοριῶν, ἀλλά καὶ τῶν κοριτσιῶν στίς μη-
τέρες τους²⁷. Ο Fromm ίδιαίτερα κάνει λόγο γιά αἰμομικτικές τάσεις
τῶν παιδιῶν πρός τούς γονεῖς. Τίς τάσεις αὐτές τοῦ γυιοῦ πρός τή
μητέρα τίς δρίσκει ό Fromm πιό ισχυρές ἀπό τίς τάσεις τῆς κόρης
πρός τόν πατέρα. Γιά τόν Fromm ό δεσμός μέ τή μητέρα, τόσο μέ τήν
ἔννοια τῆς ἐπιθυμίας γιά τήν ἀγάπη της, ὅσο καὶ μέ τήν ἔννοια τοῦ
φόβου καταστροφῆς, ἀν τό παιδί ἀποδέσμευθεῖ ἀπ' αὐτή καὶ χάσει τή
σιγουριά του, εἶναι πιό ισχυρός καὶ πιό ούσιωδης ἀπό τόν οἰδιπόδειο
δεσμό, ὅπως τόν ἀναπτύσσει ό Freud²⁸. Γενικά ή ἀποψη τοῦ Fromm
εἶναι, ὅτι ὅσο ἔνα πρόσωπο παραμένει «δεμένο» μέ τήν ψυχική αὐτή
ἔξαρτηση ἀπό τούς γονεῖς του, ὀπισθοδρομεῖ, ζεῖ μέ τά βιώματα τῆς
παιδικῆς ήλικίας καὶ δέν μπορεῖ νά γίνει πρόσωπο ἀνεξάρτητο, ἐλεύ-
θερο καὶ ύπεύθυνο²⁹.

* * *

Καί ό μαθητής τοῦ Freud, C.G. Jung, ἀναφέρεται στή σημασία καὶ
σπουδαιότητα τῆς ψυχικῆς ἀποδέσμευσης τοῦ παιδιοῦ ἀπό τούς γονεῖς
γιά τήν ψυχοσωματική ὑγεία τοῦ ἀνθρώπου καὶ γιά τό γάμο, χωρίς νά
δέχεται τό οἰδιπόδειο σύμπλεγμα σάν καθολικό φαινόμενο τῆς ἀνθρω-
πίνης φύσεως, ὅπως ό Freud³⁰. Παραδέχεται, όμως, ὅτι ἐσφαλμένη συ-
μπεριφορά τῶν γονέων ἀπέναντι στά παιδιά τους, τά δεσμεύει ψυχικά
καὶ δέν τά ἀφήνει νά ἀποδέσμευθοῦν κατά τήν ἐφηβική ήλικία. Ἀπο-
τέλεσμα τῆς καταστάσεως αὐτῆς εἶναι ή κ α θ ή λ ω σ η (Fixierung),
τῶν παιδιῶν στό ἐπίπεδο τῆς παιδικῆς ήλικίας, ή ἐναντιοδρομία (Re-
gression) στά παιδικά χρόνια³¹, οι παιδικές φαντασίεις³², ἀκόμα καὶ
οι ἀσυνείδητες αἰμομικτικές ἐπιθυμίες (Unbewusster Inzest)³³.

Ἡ πορεία τῆς ζωῆς, λέγει, ό Jung, ἀπαιτεῖ ἀπό τούς νέους ἀνθρώ-
πους νά θυσιάσουν τήν παιδικότητά τους καὶ τήν παιδική ἔξαρτηση ἀ-

²⁷ Στό ίδιο βιβλίο, σελ. 114.

²⁸ Στό ίδιο βιβλίο, σελ. 125.

²⁹ Στό ίδιο βιβλίο, σελ. 119.

³⁰ Bl. H. Ellenberger, Mv. ἔργ. Σελ. 955.

³¹ C. Jung, *Symbole der Wandlung*, Zürich 1952, σελ. 299.

³² C. Jung, *Ἀναλυτική ψυχολογία*, μετάφρ. Π. Ιερομνήμονος, σελ. 36.

³³ Bl. *Symbole...*, σελ. 621, 288 ἔξ., 446. Πρobl. ἐπίσης τό ἔργο του, *Γιά τήν ψυ-
χολογία τοῦ ἀσυνειδήτου* (μετφ. Σπ. Καμπουρίδη), σελ. 37-38.

πό τούς γονεῖς γιά νά μή δεσμεύονται ἀπό τίς καταστρεπτικές ἀσυνείδητες αἰμομικτικές τάσεις³⁴. Οἱ νέοι πού δέν ἀποδεσμεύονται ἀπό τούς γονεῖς καὶ δέν προσαρμόζονται στή νέα πραγματικότητα τῆς ἐφηδικῆς ἡλικίας ὁδηγοῦνται ἀναπόφευκτα στή νεύρωση³⁵.

Σχετικά μέ τήν ἀπαλλαγή τῶν νέων ἀπό τή νεύρωση αὐτή, ἡ συνειδητοποίηση τῶν φαντασώσεων τῆς παιδικῆς ἡλικίας καὶ τῆς ἔξαρτησεως ἀπό τούς γονεῖς, ἀποτελεῖ τό πρῶτο τμῆμα τῆς διαδικασίας τῆς θεραπείας καὶ φέρνει συχνά εύνοϊκά ἀποτελέσματα. Συνήθως, ὄμως, ἡ διαδικασία αὐτή δέν εἶναι ἀρχετή. Ἡ πραγματική ἀποδέσμευση ἀρχίζει τότε μόνο, ὅταν ὁ νέος συνειδητοποιήσει, ὅτι δέν εἶναι πιά ὁ πατέρας ἡ ἡ μητέρα πού στέκονται ἐμπόδιο στό δρόμο του, ἀλλά ὁ ἴδιος ὁ ἑαυτός του, δηλαδή τό ἀσυνείδητο αὐτό μέρος τῆς προσωπικότητάς του, πού παίζει τό ρόλο τοῦ πατέρα ἡ τῆς μητέρας³⁶.

Γιά νά καταλάβουμε καλύτερα τίς ἀπόψεις τοῦ Jung, τίς σχετικές μέ τήν ἐπίδραση τῶν γονέων στά παιδιά, σ' ὅτι ἀφορᾶ στίς σχέσεις κυρίως τῶν δύο φύλων καὶ τό γάμο, εἶναι ἀνάγκη νά ποῦμε δυό λόγια γιά τήν περί ἀρχετύπων διδασκαλία του καὶ ἰδαίτερα γιά τήν περί Anima καὶ Animus θεωρία του.

Τό ἀσυνείδητο περιέχει, κατά τόν Jung, ὅλα τά προσωπικά βιώματα καὶ τίς προσωπικές ἐμπειρίες τοῦ ἀνθρώπου, οἱ ὥποιες μέ τό μηχανισμό τῆς ἀπώθησης περνοῦν ἀπό τό συνειδητό μέρος στό ἀσυνείδητο, ὅπου δροῦν ἀνεξάρτητα ἀπό τή θέλησή μας καὶ ἐπηρεάζουν τό χαρακτῆρα μας. Τό ἀσυνείδητό μας περιέχει, ἐπίσης, τίς ἐμπειρίες ὅλων τῶν προγόνων μας ἀναδρομικά, μέχρι τά βάθη τῶν αἰώνων. Τίς ἐμπειρίες αὐτές ὁ Jung τίς ὄνομάζει ἀρχέτυπα. Βασικό μέρος τῆς διδασκαλίας πού ἀναφέρεται στά ἀρχέτυπα εἶναι ἡ περί Anima καὶ Animus θεωρία του³⁷.

Σύμφωνα μέ τή θεωρία αὐτή κάθε ἄνδρας, παράλληλα μέ τίς συνειδητές ἀνδρικές του ἰδιότητες, κρύβει μέσα του, στό ἀσυνείδητό του, καὶ γυναικεῖς πού ὁ Jung τίς ὄνομάζει Anima. Κατά τόν ἴδιο τρόπο, σέ κάθε γυναίκα, ἐκτός ἀπό τίς γυναικεῖς ἰδιότητες πού καθορίζουν τό φύλο της, ὑπάρχουν στό ἀσυνείδητό της καὶ ἀνδρικές πού ὁ Jung τίς ὄνομάζει Animus. Αὐτό σημαίνει, ὅτι κανένας ἄνδρας δέν εἶναι ἀ-

³⁴ Symbole..., σελ. 621.

³⁵ Zwei Schriften über analytische Psychologie, Zürich, 1964, σελ. 64.

³⁶ Αναλυτική ψυχολογία..., σελ. 59.

³⁷ Αναλυτική ψυχολογία..., σελ. 178 ἐξ., Symbole..., σελ. 757.

πόλυτα ἄνδρας, ἀλλά περιέχει μέσα του και κάτι ἀπό τό γυναικεῖο φύλο. Καί τανάπαλι, καμμιά γυναίκα δέν εἶναι μόνο γυναίκα, ἀλλά περιέχει μέσα της και κάτι ἀπό τὸν ἄνδρα.

Ἡ θεωρία αὐτή τοῦ Jung μᾶς ὁδηγεῖ στή διδασκαλία τῆς Ἀγίας Γραφῆς τή σχετική μέ τή δημιουργία τῶν δύο φύλων³⁸. Ὁ Ἄδαμ, σύμφωνα μέ τίς ἀνθρωπομορφικές ἐκφράσεις τῆς Π. Διαθήκης, πλάθεται ἀπό χῶμα. Ὁχι ὅμως καὶ ἡ Εὔα, ἡ ὥποια πλάθεται ἀπό τήν πλευρά τοῦ Ἄδαμ ἡ καλύτερα, σύμφωνα μέ ἐκφραση τοῦ Σελευκείας Βασιλείου «συμπλάθεται» μέ τὸν Ἄδαμ, προέρχεται δηλαδή ἀπό τήν ἴδια οὐσία τοῦ Ἄδαμ³⁹. Αὐτό μαρτυρεῖ, ἄλλωστε, καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἄδαμ, ὁ ὥποιος μόλις ὅλεπε τή γυναίκα του, τήν Εὔα, πού ἔπλασε ὁ Θεός ἀπό τήν πλευρά του, τήν ἀναγνωρίζει καὶ λέγει: «τοῦτο νῦν ὄστον ἐκ τῶν ὄστεών μου καὶ σάρξ ἐκ τῆς σαρκός μου» (Γεν.2,23). Ἡ ἐκφραση αὐτή τοῦ Ἄδαμ μαρτυρεῖ, ὅτι στό πρόσωπο τῆς γυναίκας του, τῆς Εὔας, εἶδε κάτι ἀπό τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του.

Ἄλλά ἡ θεωρία τοῦ Jung φαίνεται νά παρουσιάζει κάποια ὄμοιότητα καὶ μέ τή συνέχεια τῆς διδασκαλίας τῆς δημιουργίας τῶν δύο φύλων. «Αὕτη κληθήσεται γυνή», συνεχίζει ὁ Ι. Συγραφεύς τοῦ βιβλίου τῆς Γενέσεως, ὅτι «ἐκ τοῦ ἀνδρός αὐτῆς ἐλήφθη αὐτη» καὶ συμπεραίνει: «ἔνεκεν τούτου καταλείψει ἀνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τή μητέρα καὶ προσκολλήθησεται πρός τήν γυναίκα αὐτοῦ...» (στ.24). Καί ὁ Jung λέγει, ὅτι ἡ ὑπαρξη στοιχείων τοῦ ἀντιθέτου φύλου μέσα μας, μᾶς ὁδηγεῖ σέ ἀναζήτηση τοῦ ἄλλου φύλου, στό ὥποιο ὑπάρχουν κοινά στοιχεῖα, πού ὀδηγοῦν στήν ἔνωση τῶν δύο φύλων καὶ τήν ὀλοκλήρωση τοῦ ἀνθρώπου, φανερώνει καὶ ἡ ἐρώτηση πού θέτει στό στόμα τοῦ Ἄδαμ ὁ Βασίλειος Σελευκείας. «Πῶς ἀλλοτρίαν ἡγήσομαι» λέγει ὁ Ἄδαμ, «τήν (οὐκ) ἔξωθεν, ἀλλ' ὑπ' ἐμοῦ λαβοῦνταν τήν γένεσιν; πῶς οὖν πάλιν ἐσόμεθα μία σάρξ συνημμένη τή φύσει καὶ πρό τούτου τή σχέσει⁴⁰;»;

Αὐτό βεβαιώνει καὶ ὁ Βασίλειος Ἀγκύρας, ὅταν λέγει, ὅτι ὁ Δημιουργός «τό θῆλυ τμῆμα τοῦ ἀρρενος ἐργασάμενος, οἰστρον... ἐκάστω τμήματι τῆς πρός ἄλληλα συμπλοκῆς ἀρρητον τή φύσει ἐνέθηκεν»⁴¹.

³⁸ Προβλ. Ι. Κορναράκη, *Ἡ συμβολή τῆς ψυχολογίας τοῦ C.G. Jung ἐν τῇ Ποιμαντικῇ Ψυχολογίᾳ*, Ἀθῆναι 1958, σελ. 45.

³⁹ Βασιλείου Σελευκείας, Λόγ. Β' εἰς τόν Ἄδαμ 4 P.G.85,45A.

⁴⁰ Στό ἴδιο μέρος P.G.85,48B.

⁴¹ Βασιλείου Ἀγκύρας, Περὶ τῆς ἐν παρθενίᾳ ἀληθοῦς ἀφθορίας πρός Λητόιον ἐπίσκοπον Μελιτηνῆς 3 P.G.30,673. Τό ἔργο αὐτό κακῶς συμπεριλήφθηκε μεταξύ τῶν ἔργων τοῦ M. Βασιλείου στήν Πατρολογία τοῦ Migne.

Καί ὁ Ἰ. Χρυσόστομος ὄμιλει γιά τήν ὀλοκλήρωση τοῦ ἀνθρώπου μέσα στό γάμο, ὅταν λέγει, ὅτι «γυνή καὶ ἀνήρ οὐκ εἰσὶν ἀνθρωποι δύο, ἀλλ' ἀνθρωπος εἰς ... καὶ ὥσπερ ἡμίτομα δύο εἰσίν»⁴².

Γιά νά γίνει, ὅμως, κανείς ίκανός νά ἐνωθεῖ μέ τό ἄλλο φύλο καί νά δημιουργήσει καλό γάμο καί καλή οἰκογένεια, ἀπαραίτητη προϋπόθεση εἶναι, νά γίνει προηγουμένως ὀλοκληρωμένη προσωπικότητα. Αύτό σημαίνει, ὅτι πρέπει νά ἀποδεσμευθεῖ ἀπό τούς γονεῖς καί νά γίνει ὑπεύθυνος τῶν πράξεων καί τῶν ἐνεργειῶν του. Ἡ ἀποδέσμευση ἀπό τούς γονεῖς εἶναι ἀπαραίτητη, καθώς αὐτοί παιζουν, κατά τόν Jung, τόν πρωταρχικό ρόλο στό σχηματισμό τῆς Anima στόν ἄνδρα καί τοῦ Animus στή γυναίκα⁴³. Αὐτοί, ὅπως εἶναι φυσικό, συμβάλλουν περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλο πρόσωπο στήν ψυχοσωματική ἀνάπτυξη τοῦ παιδιοῦ. Ἔτοι τό παιδί σχηματίζει τήν είκόνα τοῦ πατέρα (Vaterimage), ἡ ὁποία συνειδητά ἡ ἀσυνείδητα γίνεται ἡ είκόνα τοῦ ἀνδρικοῦ φύλου καί τήν είκόνα τῆς μητέρας (Mutterimage), είκόνα τῆς μητέρας (Mutterimage), ἡ ὁποία συμβολίζει ὀλόκληρο τό γυναικεῖο φύλο. Κατά τήν ἐφερβική ἡλικία οι είκόνες αὐτές ἀπωθοῦνται ἀπό τό συνειδητό μερος τοῦ ἀνθρώπου στό ἀσυνείδητο, ὅπου μέ τή μορφή τῆς Anima στόν ἄνδρα καί τοῦ Animus στή γυναίκα ἐπηρεάζουν τήν ψυχική διάθεση τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ διάθεση αὐτή εἶναι ἰδιαίτερα καταφανής, ὅταν δέν ἀποδεσμευθεῖ κανείς ἀπό τούς γονεῖς του. Τότε ἔχουμε τήν λεγόμενη καὶ θήλω σητίσ σχέσεις μέ τούς γονεῖς καί ἀκόμα χειρότερα τήν ἐναντιοδρομία στά πρῶτα παιδικά διώματα, ὅπότε εἶναι ὀδύνατο νά ἔξελιχθεῖ ὁ νέος, χωρίς ἰδιαίτερη βοήθεια, σέ ὀλοκληρωμένη προσωπικότητα.

Ἡ ἐπίδραση τῆς Anima στόν ἄνδρα καί τοῦ Animus στή γυναίκα εἶναι ἐπίσης καταφανής στό θέμα τῆς ἐκλογῆς συζύγου⁴⁴. Καὶ αὐτό γιατί κάθε ἀνθρωπος προδόλλει πρός τά ἔξω καί ἀναξητεῖ σάν συντροφο τῆς ξωῆς του τόν τύπο, τήν είκόνα πού ἔχει μέσα του καί ἡ ὁποία καθορίζεται ὅπως εἴπαμε ἀπό τήν Anima στόν ἄνδρα καί τόν Animus στή γυναίκα, ὅταν δέν γίνει ἡ ἀποδέσμευση ἀπό τούς γονεῖς.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αὐτῆς τῆς προδολῆς πού συναντάμε σέ πολλούς νέους, εἶναι ὁ λεγόμενος κεραυνοδόλος ἔρωτας. Πρόκειται δηλαδή γιά μιά προδολή πρός ἓνα συγκεκριμένο πρόσωπο, στό ὁποῖο δρίσκει κανείς χωρίς συνειδητή αἰτιολογία, αὐτό πού ζητᾶ ἡ ψυχή

⁴² Χρυσοστόμου, 'Ομιλ. IB' εἰς Κολ. P.G.62,388.

⁴³ C. G. Jung, *Symbola...*, 487. Προβλ. Καί Ι. Κορναράκη, Μν. ἔργ., σελ. 36 ἐξ.

⁴⁴ Ι. Κορναράκη, Μν. ἔργ., σελ. 44.

του⁴⁵. Ό όμως αύτός δέν είναι ή δύναμη τῶν δύο προσώπων πού θά τά ένωσει «έφ» όρου ζωῆς», άλλά ή άδυναμία τους. Γιατί μόλις, μέ τόν γάμο, σταματήσει ή προδολή έξαφανίζεται καί ο ἔρωτας αύτός, ο όποιος δέν έχει καμμιά σχέση μέ τή γνήσια συζυγική ἀγάπη. Άποδειξη αύτοῦ είναι, ὅτι οι περισσότεροι γάμοι πού γίνονται ἀπό κεραυνοβόλο ἔρωτα δέν έχουν καλό τέλος⁴⁶.

Στήν περίπτωση αύτή, ἐκεῖνο πού θά μποροῦσε κανείς πρόχειρα νά συμβουλεύσει είναι, ὅτι ἔναν κεραυνοβόλο ἔρωτα, καλό θά είναι νά μήν ἀκολουθήσει ἔνας γρήγορος γάμος, άλλά νά δοθεῖ στούς μελλονύμφους πίστωση χρόνου, γιά νά ἀλληλογνωρισθοῦν, καί κατά τό δυνατό, νά διαπιστώσουν ἄν ο ἔνας είναι πράγματι πλασμένος γιά τόν ἄλλο, ὅπως τουλάχιστο σέ πρώτη φάση νομίζουν.

Ἡ προδολή τῆς *Anima* η τοῦ *Animus* γίνεται καμμιά φορά καί ἀπό παντρεμένους πρός ἔνα τρίτο πρόσωπο, στό όποιο νομίζουν ὅτι δρῆκαν τόν τύπο τους, τό πρόσωπο τῶν ὄνείρων, τήν ἀδελφή, ὅπως λέγεται, ψυχή. Στήν περίπτωση αύτή, ἐάν δέν ὑπάρχει, ἐλάχιστη ἔστω γνώση τοῦ ψυχολογικοῦ αύτοῦ φαινομένου η καί κάποια δοκίμεια ἀπό εἰδικό πρόσωπο ἐμπιστοσύνης (π.χ. πνευματικό), ο κίνδυνος τῆς μοιχείας η ἀκόμα καί τοῦ διαζυγίου είναι μεγάλος⁴⁷.

* * *

Μετά ἀπό ὅλα αύτά καταλαβαίνει κανείς, ὅτι η μή ἀποδέσμευση ἀπό τούς γονεῖς δέν είναι σχῆμα λόγου, άλλά πραγματικό πρόβλημα. Οι ἀπόψεις τοῦ Freud μπορεῖ, στό σύνολό τους, νά μή γίνονται ἀποδεκτές, γιατί ἔχουν γι' αύτόν καθολικό χαρακτῆρα καί γιατί η αίτιολογία τους είναι μονόπλευρη: περιορίζεται μόνο στό σεξουαλικό πρόβλημα, στή Libido. Οι ἀπόψεις ὅμως αύτές, σέ συνδυασμό μέ ἐκεῖνες τῶν ἄλλων ψυχαναλυτῶν καί ἴδιως τοῦ Jung, μᾶς προβληματίζουν ἐπειδή η καθημερινή ζωή ἔχει νά μᾶς παρουσιάσει ἀπειρα παραδείγματα, πολλές τραγωδίες, πού ἔχουν σάν ἀφετηρία τό πρόβλημα τῆς μή ἀποδέσμευσης ἀπό τούς γονεῖς.

⁴⁵ P. Daco, *Ψυχανάλυση...*, σελ. 374.

⁴⁶ Πρδλ. Ellenberger, Mv. ἔργ., σελ. 951. Ἀ. Ασπιώτη, *Άπο τήν ψυχολογία τοῦ γάμου. Η προετοιμασία*, Αθῆναι 1975 σελ. 83.

⁴⁷ P. Daco, *Ψυχανάλυση...*, σελ. 374. Βλ. καί ἐφημερίδα *Μακεδονία* τῆς 29-1-1982 μέ ἐπιγραφή: "Εξι χρόνια (φυλακή) στό σπουδαστή πού κατέσφαξε τό σύζυγο ἐρωμένης του. Εἶπε ὅτι η φίλη του τοῦ θύμιζε τή μάνα του..."

"Ολοι μας, λίγο πολύ, γνωρίζουμε γεροντοπαλήκαρα και γεροντοκόρες πού δέν παντρεύθηκαν, γιατί αύτό δέν τό ήθελε ό πατέρας ή ή μητέρα. Προσωπικῶς γνωρίζω πολλές περιπτώσεις, άπό τίς όποιες άναφέρω μία άρκετά χαρακτηριστική. Πρόκειται γιά ένα μοναχογυιό, ο οποῖος ένω συζοῦσε μέ μιά κοπέλλα, τήν όποιαν και ἀγαποῦσε και ἀπέκτησε μάλιστα και παιδί, ή μάνα του μέ κανένα τρόπο δέν τόν ἀφηνε νά τήν παντρευθεῖ. "Αν τήν παντρευθεῖς, τοῦ ἔλεγε, ἐμένα μάνα νά μή μέ ξαναπεῖς. Ποῦ νά τολμήσει ό γυιός νά παραβεῖ τή θέλησή της.

Τά ἀποτελέσματα τῆς μή ἀποδέσμευσης ἀπό τούς γονεῖς δέν εἶναι μόνον ἔξωγενη. Δέν περιορίζονται δηλαδή, μόνο στό θέμα τῆς ἐκλογῆς η μή συζύγου και στόν τύπο τοῦ η τής συζύγου. "Αν μελετήσουμε τό θέμα σέ βάθος θά διαπιστώσουμε ότι τά ἀποτελέσματα τῆς μή ἀποδέσμευσης αὐτῆς στρέφονται κατά τοῦ ἴδιου τοῦ γένους, δόηγοῦν δηλαδή σέ αἵμομικτικές τάσεις η και αἵμομιξίες, μ' ὅλες τίς καταστρεπτικές συνέπειες γιά τήν ήθική και κοινωνική ὑπόσταση τῶν προσώπων αὐτῶν. Στό περιοδικό «Γυναίκα» ἀναφέρονται ἀρκετές περιπτώσεις αἵμομιξίας πού ἔφθασαν μέχρι τό δικαστήριο⁴⁸. Οι περισσότερες, ὅπως εἶναι εύνόητο, κρύbdονται στό βαθύ σκοτάδι.

Χαρακτηριστικό εἶναι ότι στίς περισσότερες φορές οι αἵμομιξίες συνδέονται μέ βιασμούς, ἀπειλές, φόνους, αὐτοκτονίες. Στό περιοδικό «Γυναίκα» ἀναφέρονται πολλές τέτοιες περιπτώσεις. Ἐπίσης, στό ἴδιο περιοδικό ἀναφέρεται και μία περίπτωση αἵμομιξίας ἀνάμεσα σέ μητέρα και γυιό, ἀπό τήν όποιαν παίρνουμε στοιχεῖα γιά νά καταλάβουμε καλύτερα τό πρόβλημα. Πρόκειται γιά μιά σύζυγο ναυτικοῦ, η όποια εἶχε μοναχογυιό δεκατεσσάρων ἑτῶν. Ὁ ὑπερδροστατευτισμός τοῦ γυιοῦ ἀπό μέρους τῆς μητέρας, η ἀπουσία τοῦ πατέρα ἀπό τό σπίτι, η ἔλλειψη ἄλλων παιδιῶν, η ἡλικία τῆς μητέρας και τοῦ παιδιοῦ και πρό παντός η ἄγνοια τῶν ψυχολογικῶν αὐτῶν προβλημάτων ἀπό μέρους τῆς μητέρας, συνέβαλαν στόν νά γίνει η αἵμομιξία. Μετά ἀκολούθησε ἀπόπειρα αὐτοκτονίας τοῦ γυιοῦ πού εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἰσχυρᾶς ἐνοχῆς γιά τήν ἀποτρόπαια αὐτή πράξη⁴⁹.

Δέν χρειάζεται, νομίζω, νά ἀναλύσουμε λεπτομερῶς τήν περίπτωση γιά νά καταλάβουμε τίς καταστρεπτικές συνέπειες τῆς μή ἀποδέ-

⁴⁸ Ολγας Μπατῆ, Αἵμομιξία. Τίτλος γιά οἰκογενειακή τραγωδία, στό περιοδικό Γυναίκα, ἀριθμ. 936 (27.1.1982), σελ. 23 ἔξ.

⁴⁹ Στό ἴδιο μέρος.

σμευσης ἀπό τούς γονεῖς. "Ας ποῦμε ὅμως δύο λόγια. Πρῶτα ἀπ' ὅλα ὁ σύζυγος τῆς κυρίας αὐτῆς ἦταν ναυτικός. Ἐτσι μποροῦμε νά ὑποθέσουμε ὅτι ἔλειπε ἀπό τό σπίτι συχνά καί γιά πολύ καιρό. Ἐπίσης τό γεγονός ὅτι πρόκειται καθαρά γιά μοναχογυιό ἐπιφορτίζει ἀκόμη περισσότερο τήν κατάσταση. Ἐτσι ἡ κυρία αὐτή, στό πρόσωπο τοῦ γυιοῦ της, δρῆκε ἔνα ὑποκατάστατο τοῦ συζύγου της πού ἀπουσίαζε συχνά. Τά πράγματα ἔλαβαν τήν τραγική μορφή γιατί ἡ μάνα δέν ἥθελε νά καταλάβει, ὅτι ὁ γυιός της ἔγινε πιά ἔφηδος καί δέν ἦταν τό μωρό της, μέ τό ὄποιο μποροῦσε νά κοιμᾶται μαζί. Πρόκειται, δηλαδή, στήν περίπτωση αὐτή, γιά κατευθυνόμενη αἰμομιξία ἀπό τήν πλευρά τῆς μητέρας, ἡ ὁποία καί μετά τό γεγονός δέν ἥθελε νά ἀποχωρισθεῖ τό γυιό της. Ἡ ἀπόπειρα δέ αὐτοκτονίας τοῦ γυιοῦ εἶναι τό ἀποτέλεσμα τοῦ φοβεροῦ αἰσθήματος τῆς ἐνοχῆς γιά τήν πράξη του.

Παρόμοιο παράδειγμα αἰμομιξίας πρώτου βαθμοῦ, συνυφασμένο μέ Iσχυρό αἰσθημα ἐνοχῆς καί μέ αὐτοκτονία ἀναφέρει καί ὁ Ἡρόδοτος στήν ιστορία του. Πρόκειται γιά τή μοναχοκόρη τοῦ βασιλέως τῆς Αιγύπτου Μυκερίνου, γυιοῦ τοῦ Χέοπος, τήν ὁποία ἐρωτεύθηκε ὁ πατέρας της καί μέ τήν ὁποία ἥλθε σέ μίξη, μέ ἀποτέλεσμα ἡ κόρη νά ἀπαγχονισθεῖ ἀπό τή θλίψη της⁵⁰.

"Οσο καί ἀν τά δύο αὐτά παραδείγματα διαφέρουν χρονικά κατά 4.700 περίπου χρόνια (ό Μυκερίνος ἔζησε τό 2.700 π.Χ.)⁵¹, ὅμως παρουσιάζουν καταπληκτικές ὁμοιότητες. Μοναχογυιό ἔχουμε στήν πρώτη περίπτωση, μοναχοκόρη στή δεύτερη. Αἰμομιξία κατευθυνόμενη ἀπό τήν πλευρά τῆς μητέρας στήν πρώτη, ὁ πατέρας ἐρωτεύεται τήν κόρη του στή δεύτερη. Ἀπόπειρα αὐτοκτονίας τοῦ γυιοῦ ἔχουμε στή πρώτη περίπτωση, πραγματική αὐτοκτονία τῆς κόρης στήν περίπτωση τοῦ Μυκερίνου.

"Ολα αὐτά φανερώνουν, ὅτι τό πρόσδλημα τῆς αἰμομιξίας ἵσως νά παρουσιάζει ἔξαρση στήν ἐποχή μας, ὅμως ὑπῆρχε πάντοτε. Ἀπόδειξη αὐτοῦ εἶναι ὅτι καί οι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας κάνουν λόγο γιά αἰμομιξίες, καί μάλιστα μεταξύ τέκνων πρόσ τίς μητέρες τους⁵². Γιά τόν

⁵⁰ Τό κείμενο ἔχει ώς ἔξης: «οἱ δέ τινες λέγουσι ... ώς Μυκερίνος ἡράσθη τῆς ἑαυτοῦ θυγατρός καί ἔπειτα ἐμίγη οἱ ὀσκούσῃ· μετά δέ λέγουσι ώς ἡ παῖς ἀπῆγξατο ὑπό ἄχεος» Ἡρόδότου, *Ιστορία B'* 131 ἔκδ. H. Stein, *Herodotos*, Berlin, 1864, σελ. 146.

⁵¹ Βλ. Λημμα Μυκερίνος, σέ: Ἐλευθερουδάκη, *Ἐγκυλοπαιδικόν Λεξικόν* τόμ. 18, σελ. 605.

⁵² Βλ. Χρυσοστόμου, 'Ομλ. Ε' εἰς Α' Θεσσαλ. P.G.62,428: «...καί εἰς μητέρας τούς ἀτόπους ἐρωτας ἐκκυλισθέντας». Πρόδλ. καί Ιωάννου τοῦ Νηστευτοῦ, *Ἀκολουθία*

λόγο αὐτό καί ἐθέσπισαν κανόνες, μέ αὐστηρές τιμωρίες για ἐκείνους πού κάνουν τό μεγάλο αὐτό ἀμάρτημα⁵³.

* * *

Μετά ἀπό ὅλα αὐτά γίνεται ἀντιληπτό ὅτι τό θέμα τῆς μή ἀποδέσμευσης τῶν παιδιῶν ἀπό τούς γονεῖς εἶναι προβλήμα κοινωνικό καὶ κατ' ἔξοχήν ἡθικό, μέ τό ὁποῖο πρέπει νά ἀσχοληθεῖ ἡ Ἐκκλησία, γιά νά δοηθήσει τούς πιστούς.

Ἀν δεχθοῦμε δέ τή γενική ἀρχή, ὅτι ἡ γνώση εἶναι δύναμη καὶ ταυτόχρονα βασική προϋπόθεση γιά τήν ἐπίλυση ἐνός προβλήματος, τότε μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι καί ἡ γνώση τῶν ψυχολογικῶν μηχανισμῶν τῆς δέσμευσης καὶ ἀποδέσμευσης τῶν παιδιῶν ἀπό τούς γονεῖς μπορεῖ νά ὠφελήσει στή διαπαιδαγώγηση τῶν παιδιῶν ἀπό μέρους τῶν γονέων.

Γιά τό λόγο αὐτό ἡ Ἐκκλησία, μέσα στά πλαίσια τῶν ποιμαντικῶν της δραστηριοτήτων γιά τόν γάμο καὶ τήν οἰκογένεια, σέ συνεργασία ἵσως μέ τό κράτος, θά πρέπει νά κατατοπίσει τούς γονεῖς γύρω ἀπό τά περίπλοκα προβλήματα τῆς διαπαιδαγώγησεως τῶν παιδιῶν τους. Ἰδιαίτερα δέ οι θεολόγοι, ὅσοι εἶναι κληρικοί καὶ διδάσκαλοι σέ κάθε εὐκαρία, θά πρέπει νά ἐφιστοῦν τήν προσοχή τῶν γονέων, γιά νά συνειδητοποιήσουν ὅτι τά παιδιά τους δέν εἶναι ἰδιοκτησία τους⁵⁴ καὶ ἄρα ἡ συμπεριφορά τους πρός αὐτά δέν πρέπει νά συνδέεται μέ τήν ἔννοια τῆς κατοχῆς καὶ τῆς ἰκανοποίησης προσωπικῶν τους ἐπιθυμιῶν.

Οι γονεῖς πρέπει νά γνωρίζουν ὅτι μέ τή γέννηση καὶ τήν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν τους, ἰκανοποιοῦντες τή μητρότητα καὶ πατρότητα, ὑπηρετοῦν ταυτόχρονα τό ἔργο τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ «ζωὴς χορηγός». Γιά τό λόγο αὐτό θά πρέπει νά ἀγαπήσουν καὶ νά ἀναθρέψουν τά παιδιά τους μέ στοργή, ταυτόχρονα ὅμως νά τά δοηθήσουν στήν ἀποδέσμευσή τους ἀπ' αὐτούς, γιά νά γίνουν καὶ αὐτά ἄνθρωποι

καὶ τάξις ἐπί ἐξομοιογυμένων P.G.88,1893D-1896A, ὅπου ἡ αἵμομειξία χαρακτηρίζεται ως «περίπλοκον», «πολυμάγγανον» καὶ «πολύσκοπον» ἀμάρτημα.

⁵³ Πρβλ. Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ, μν, ἔργ, 1896. Βλ. καὶ Νεαρά τοῦ Ἀθανασίου Πατριάρχου Κων/πόλεως, σέ: Ράλλη καὶ Ποτλῆ, Σύνταγμα... τομ. Ε', σελ. 123.

⁵⁴ «Παιδιά μου εἶναι καὶ τά κάνω ὅ,τι θέλω» ἐδήλωσε ὁ Πατέρας πού ἔσφραξε τά δυό του παιδιά 7 καὶ 3 ἐτῶν στή Θεοσαλονίκη τήν 1 Ιουνίου 1982. Βλ. ἐφημ. Μακεδονία 2-6-1982.

έλευθεροι καί ίκανοί νά δημιουργήσουν δικό τους γάμο καί δική τους οίκογένεια.

Τήν άναγκη τῆς ἀγάπης τῶν γονέων πρός τά παιδιά, ἀλλά καί τήν άναγκη τῆς ἀποδέσμευσής τους ἀπό τούς γονεῖς, σταδιακά, κατά τήν ἐφηβική ἡλικία καί ἔξης, μποροῦμε νά τήν παρομοιάσουμε μέ δύο βασικές δυνάμεις πού ύπαρχουν στή φύση: τήν κεντρομόλο δύναμη καί τή φυγόκεντρο. "Οπως δηλαδή στή φύση ή κεντρομόλος δύναμη συγκρατεῖ τά πάντα καί δέν τά ἀφήνει νά σκορπισθοῦν στό διάστημα, ἔτοι καί ή ἀγάπη τῶν γονέων πρός τά παιδιά εἶναι ή μοναδική δύναμη πού συγκρατεῖ τά παιδιά κοντά τους, ὅπου βρίσκουν τίς ἀπαραίτητες προϋποθέσεις γιά τήν ὁμαλή ψυχοσωματική τους ἀνάπτυξη, πού εἶναι ή ἀσφάλεια, ή περιθαλψη, ή στοργή καί ή οίκογενειακή ζεστασιά. "Οπως ὅμως στή φύση ύπαρχει καί ή φυγόκεντρος δύναμη, ή ὅποια ἔξισορροπεῖ τήν κεντρομόλο καί μᾶς δίνεται ἔτοι ή δυνατότητα τῆς μετακινήσεως –ἄλλιως θά εἴμασταν καθηλωμένοι σέ ἓνα τόπο – ἔτοι καί στήν οίκογένεια ύπαρχει ή τάση, ἀπό τό Θεό δοσμένη, γιά ἀποδέσμευση ἀπό τους γονεῖς, γιά δημιουργία νέας οίκογένειας.

Ἡ ἔξισορρόπηση τῶν δύο αὐτῶν ἀντιθέτων δυνάμεων δίνει στόν ἀνθρώπο τήν προϋπόθεση γιά ἀνάπτυξη τῆς προσωπικότητάς του, τόν κάνει ἔλευθερο, ύπεύθυνο τῶν πράξεων καί τῶν ἐνεργειῶν του καί ίκανό νά συνεχίσει τό δημιουργικό ἔργο τοῦ Θεοῦ, τή διαιώνιση τοῦ εἰδους του, δημιουργώντας δικό του γάμο καί δική του οίκογένεια. «Ἐνεκεν τούτου καταλείψει ἀνθρωπος τόν πατέρα αὐτοῦ καί τήν μητέρα...». Τί ἄλλο σημαίνει ὡς ἀπαρασάλευτος αὐτός νόμος τοῦ Θεοῦ ἐκτός ἀπό τήν ἀποδέσμευση τῶν παιδῶν ἀπό τους γονεῖς καί τή δημιουργία νέου δεσμοῦ, δεσμοῦ συζυγικῆς ἀγάπης, σύμφωνα μέ τό πρότυπο τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ πρός τήν Ἔκκλησία Του;

Τέλος, θά πρέπει νά ὑπογραμμίσουμε, ὅτι ή ἀποδέσμευση ἀπό τους γονεῖς «χάριν γάμου κοινωνίας» δέν σημαίνει ὅτι πρέπει νά ἀπαρνηθοῦμε τούς γονεῖς μας καί νά παραδοῦμε τόν ἄλλο νόμο τοῦ Θεοῦ πού ἐκφράζεται στήν ΣΤ' ἐντολή τοῦ Μωσαϊκοῦ Δεκαλόγου καί πού ἀπαιτεῖ τιμή καί σεβασμό πρός τους γονεῖς.

Μέ τήν τιμή καί τό σεβασμό πρός τους γονεῖς καί μέ τήν φροντίδα καί μέριμνα τῶν παιδιῶν πρός τούς γέροντες γονεῖς ἐπιτυγχάνεται ή πραγματική ἔξισορρόπηση τῶν ἀντιθέτων δυνάμεων πού ἀναφέραμε παραπάνω, ταυτόχρονα δέ καταξιώνεται ὡς ἀνθρωπος σάν πρόσωπο ἀπέναντι στό Θεό καί τους ἀνθρώπους.

2. ΓΑΜΟΣ ΚΑΙ ΕΓΩΪΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ⁵⁵.

Γάμος και ἐγωϊσμός. Είναι δύο ἀντίθετα πράγματα. Γιατί ὁ γάμος, ὁ σωστός, ὁ πετυχημένος γάμος γίνεται καταλύτης τοῦ ἐγωϊσμοῦ, ἀφοῦ τά δύο Ἐγώ, τό Ἐγώ τοῦ ἄνδρα και τό Ἐγώ τῆς γυναίκας ἔρχονται, μέσα στό γάμο, νά δημιουργήσουν τό Ἡμεῖς. Ὁ καθένας δηλαδή ἀπό τούς συζύγους δέν ὑπάρχει γιά τόν ἑαυτό τόν μόνον, ἀλλά και γιά τό ἄλλο συζυγικό μέλος. Ἀν δέδαια δέν πραγματοποιηθεῖ τό Ἡμεῖς, αὐτό σημαίνει ὅτι κυριαρχεῖ τό Ἐγώ τοῦ καθένα από τούς συζύγους, ὅπότε ὁ κίνδυνος νά διαλυθεῖ ὁ γάμος είναι μεγάλος. Καί ἂν ἀκόμα δέν διαλυθεῖ, γίνεται συμβατικός γάμος και οὕτε χαρά και εὐτυχία χαρίζει στούς συζύγους, ἀλλ' οὕτε και σέ καλή οἰκογένεια είναι δυνατόν νά ἔξελιχθεῖ. Ποιός ὅμως είναι ὁ δυναμικός ἐκεῖνος παράγων, ὁ ὀποῖος ἐνώνει τούς συζύγους "εἰς γάμου κοινωνία" και καταλύει τόν ἐγωϊσμόν; Ἡ ἀπάντηση στό ἐρώτημα αὐτό είναι ἀπλή, ἀλλ' ἡ ἐφαρμογή της στήν πράξη δύσκολη. Είναι ἡ ἀγάπη, ἡ συζυγική ἀγάπη. Μιά ἀγάπη πού ἐνώνει τό Ἐγώ (τῶν συζύγων) μέ τό Σύ στό Ἡμεῖς κατά τό πρότυπον τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ μέ τήν Ἐκκλησίαν Του. Οι ἄνδρες, διδάσκει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, «Ἄγαπᾶτε τάς γυναίκας ἑαυτῶν καθώς και ὁ Χριστός ἥγαπησε τήν Ἐκκλησίαν και ἑαυτόν παρέδωκεν ὑπέρ αὐτῆς» (Ἐφεσ.5,25-26).

Ἡ ἀγάπη είναι ἐνωτική, ἐνῶ ὁ ἐγωϊσμός διαλυτικός. Ἡ ἀγάπη κάνει τόν ἀνθρωπο κοινωνικό, χαρούμενο και γελαστό. Ἡ ἀγάπη είναι ἐκφραση ψυχικῆς ὑγείας και εὐρωστίας. Αὐτός πού ἀγαπᾶ δέ πρόκειται ποτέ νά πάθει ψυχική νόσο. Και στό σωματικό μέρος γίνεται πιό δυνατός. Τό ἀντίθετο τῆς ἀγάπης, ὁ ἐγωϊσμός, είναι διαλυτικός. Κάνει τόν ἀνθρωπο ἀτομικιστή, μονήρη και τελικά δυστυχισμένο. ቩ ἀγάπη

⁵⁵ Περισσότερα γιά τήν περί γάμου διδασκαλία τοῦ Ἰ. Χρυσοστόμου Βλ. Χρήστου Βάντσου, 'Ο γάμος και ἡ προετοιμασία αὐτοῦ ἐξ ἐπόψεως Ὁρθοδόξου Ποιμαντικῆς, 'Αθῆναι 1977 (Διδακτορική διατριβή). Τοῦ ίδιου, "Ἐννοια και σκοπός τοῦ γάμου, σέ περιοδ. Ἀπόστολος Βαρνάθας τόμ. ΜΔ" (1983). Τοῦ ίδιου, Θέματα Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας, Θεσσαλονίκη 1990, σελ.136 ἐξ. Θεοδώρου Ζήση, "Ανθρωπος και κόσμος ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τοῦ Θεοῦ κατά τόν ιερόν Χρυσόστομον, Θεσσαλονίκη 1971, σελ.136 ἐξ. Τοῦ ίδιου, 'Ο γάμος κατά τόν ιερόν Χρυσόστομον, σέ περιοδ. Κληρονομία 1 (1969) σελ. 285 ἐξ., Γεωργίου Μαντζαρίδη, Χριστιανική Ήθική, Θεσσαλονίκη 1991, σελ. 295 ἐξ.

όδηγει σέ όμονοια καί σέ εἰρήνη μεταξύ τῶν συζύγων λέγει ὁ ί. Χρυσόστομος⁵⁶.

«Οἱ ἀγαπημένοι ἄγονται εἰς ταυτότητα δι' ὄμονοιαν, ἐπιστήμην οὖσαν κοινῶν ἀγαθῶν» λέγει Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς⁵⁷.

‘Ο ί. Χρυσόστομος προχωρεῖ ἀκόμα περισσότερο καί ὑπογραμμίζει: «ὅταν ὄμονοια ἡ καί εἰρήνη καί σύνδεσμος ἀγάπης μετά γυναικός καί ἀνδρός, ἔκει πάντα συρρεῖ τά ἀγαθά»⁵⁸.

Τά ἀγαθά ἀποτελέσματα τῆς ἀγάπης, ὅπως καί οἱ καταστρεπτικές συνέπειες τοῦ ἐγωϊσμοῦ δέν περιορίζονται ἀσφαλῶς μόνον στό γάμο, ἀλλ’ ἐπεκτείνονται καί στήν οἰκογένεια καί ἀποτελοῦν τήν ἀφετηρία μιᾶς καλῆς ἡ κακῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδιῶν⁵⁹.

Τρεῖς εἶναι κυρίως οἱ φάσεις τοῦ γάμου κατά τίς ὁποῖες εἶναι δυνατόν νά ἐκδηλωθεῖ ὁ ἐγωϊσμός. Καί αὐτές εἶναι: ἡ ἐκλογή συζύγου, οἱ συζυγικές σχέσεις καί ἡ διαπαιδαγώγηση τῶν τέκνων. Ἐγωϊστικό ἐπίσης περιεχόμενο μπορεῖ νά ἔχει καί ἡ συμπεριφορά τῶν συζύγων πρός τούς ἔξ ἀγχιστείας συγγενεῖς, δηλαδή πρός τούς γονεῖς καί συγγενεῖς τοῦ ἄλλου συζυγικοῦ μέλους. Ἀκόμα ἐγωϊστικό περιεχόμενο μπορεῖ νά ἔχει ὁ τρόπος διαχειρίσεως τῶν οἰκονομικῶν θεμάτων καί γενικά ἡ ὄλη συμπεριφορά τῶν συζύγων μεταξύ τους.

⁵⁶ Χρυσοστόμου 'Ομιλ. ΙΒ' Εἰς Κολ. P.G.63,387.

⁵⁷ Κλ. 'Αλεξανδρέως, Στρωματεῖς Β' 9 P.G.8,977.

⁵⁸ Χρυσ. 'Ομιλ. ΛΗ' 7 Εἰς Γεν. P.G.53,360.

⁵⁹ «Μή τοίνυν, παρακαλῶ τούτου προτιμότερον τι ἡγούμεθα, ἀλλά πάντα ποιῶμεν καί πραγματεύμεθα ὥστε γαλήνην καί εἰρήνην εἶναι μεταξύ τῆς συνουκήσεως. Τότε γάρ οἱ τικτόμενοι παῖδες τῇ τῶν γεγεννησόντων δρετή κατακολουθήσουσι» Χρυσ. 'Ομιλ. ΛΗ' Εἰς Γεν. P.G.53,360. "Ἀλλωστε ἡ οἰκογένεια πολύ σωστά χαρακτηρίζεται ὡς τό κύνταρο τῆς κοινωνίας μας. "Οταν, λοιπόν, τό κύνταρο αὐτό εἶναι ὑγιές, τότε καί τὸ κοινωνία μας θά εἶναι ὑγιής. Συμβαίνει δηλαδή, στήν κοινωνίᾳ αὐτό πονό συμβαίνει καί στόν ὄργανισμό τοῦ ἀνθρώπου πού ἀποτελεῖται ἀπό κύνταρα. "Οταν τά κύνταρα τοῦ ὄργανισμού εἶναι ὑγιῆ, τότε ὄλος ὁ ὄργανισμός εἶναι εὔρωστος καί ὑγιής. "Αν ὅμως τό κύνταρο ἀρρωστήσει τότε ὄμιλοῦμε γιὰ καρκίνωμα μ' ὄλες τίς καταστρεπτικές συνέπειες γιὰ ὄλο τόν ὄργανισμό. "Υγιῆς ἔκφραση τῆς κοινωνίας μας εἶναι ὁ πετυχημένος γάμος πού ὀδηγεῖ σέ καλή οἰκογένεια. "Οταν ὅμως ὁ γάμος διαλύεται, διαλύεται καί ἡ οἰκογένεια καί τότε ἔχουμε καρκίνωμα τῆς κοινωνίας. "Εάν ὅμως ἡ αἰτία τοῦ καρκίνου τοῦ ὄργανισμοῦ παραμένει, κατά κύριο λόγο, ἀγνωστή, ἡ αἰτία τοῦ κοινωνικοῦ καρκινώματος, πού διαλύει τό γάμο καί τήν οἰκογένεια, εἶναι σέ τελευταία ἀνάλυση ὁ ἐγωϊσμός. "Ο ἐγωϊσμός ἔκεινος πού ἔδιωξε τόν ἀνθρώπο ἀπό τόν παράδεισο. "Ο ἐγωϊσμός πού ἀποκόπτει τόν ἀνθρώπο πού τόν Θεό. Αὐτός ὁ ἐγωϊσμός εἶναι ἔκεινος πού καταστρέφει καί τό μυστήριο τοῦ γάμου καί σπέρνει τόν πόνο καί τή δυστυχία στούς συζύγους καί στά παιδιά.

‘Αφορμή στή διαπραγμάτευση τοῦ θέματος αὐτοῦ μέ τόν τίτλο «γάμος καὶ ἐγωϊσμός» μᾶς ἔδωσαν πάρα πολλές σκέψεις τοῦ ἵ. Χρυσοστόμου. Φαίνεται ὅτι ὁ μεγάλος αὐτός ἄγιος τῆς Ἐκκλησίας μας, ὁ ὥποιος ἀσχολήθηκε ἴδιαίτερα μέ τά ποιμαντικά θέματα τῆς ἐποχῆς του δέν ἄφησε καὶ τά θέματα τοῦ γάμου ἔξω τοῦ ἐνδιαφέροντός του.

“Οπως δέ θά διαπιστώσει κανείς καὶ ἀπό τίς σκέψεις τοῦ ἵ. Χρυσοστόμου, πού παραθέτουμε στήν συνέχεια, ὁ ἵ. αὐτός Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας κάνει καταπληκτικές παρατηρήσεις σέ θέματα γάμου καὶ δίνει λύσεις σέ δύσκολα ἐπί μέρους προβλήματα τοῦ γάμου πού ἀν μποροῦσαν οἱ χριστιανοί νά τίς ἀκούσουν μέ εὐλάβεια καὶ νά τίς ἐφαρμόσουν, ἡ συζυγική καὶ οἰκογενειακή ζωὴ θά γινόταν περισσότερο χαρούμενη καὶ εὐτυχισμένη. Ήμεῖς δέν ἔχουμε παρά, κάτω ἀπό τό πρίσμα τῆς σύγχρονης ποιμαντικῆς ψυχολογίας, νά παραθέσουμε καὶ νά ἀναλύσουμε τίς τόσο χρήσιμες αὐτές ἀπόψεις τοῦ μεγάλου αὐτοῦ πατέρα τῆς Ἐκκλησίας μας.

α) Ἐκλογή συζύγου καὶ ἐγωϊσμός

Αὐτό πού ἀποτελεῖ τήν ἀπαρχή ἑνός καλοῦ καὶ πετυχημένου γάμου εἶναι ἡ σωστή ἐκλογή συζύγου⁶⁰. Μία ἐκλογή ἡ ὅποια ἀσφαλῶς θά πνίγεται ἀπό ἐγωϊστικά κριτήρια. Πρῶτα ἀπ’ ὅλα μποροῦμε νά μιλοῦμε γιά γνήσια μεταξύ δύο φύλων ἀγάπη ὅταν αὐτή δέν ἔχει ὡς σκοπό της τό γάμο καὶ τήν οἰκογένεια; Ἐγωϊστική δέν εἶναι ἡ συμπεριφορά ἐκείνων πού χωρίς νά ἔχουν ἴδιαίτερο λόγο ἀποφεύγουν τό γάμο καὶ τήν οἰκογένεια; Στό σημεῖο αὐτό θά μπορούσαμε νά ὑπογραμμίσουμε ὅτι, ἔνα ἀπό τά μεγάλα θέματα τῆς κοινωνίας μας πού δημιουργεῖ μάλιστα τεράστιο δημογραφικό πρόβλημα, εἶναι αὐτό τῆς ἀποφυγῆς τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκογενείας. Σύμφωνα μέ τά στατιστικά στοιχεῖα τοῦ Ο.Η.Ε. ἡ Ἑλλάδα τό 2025 μέ τήν τεράστια ὑπογεννητικότητα πού παρουσιάζει θά γίνει ἡ πρώτη χώρα τοῦ κόσμου πού θά ἔχει τό μεγαλύτερο ποσοστό ἡλικιωμένων, ἄνω τοῦ 60ου ἔτους τῆς ἡλικίας (21,6%)⁶¹. Καὶ αὐτό εἶναι συνέπεια πρῶτον καὶ κυρίως τοῦ γεγονότος ὅτι πολλοί νέοι σήμερα δέν συνάπτουν γάμο ἡ συνάπτουν γάμο σέ μεγάλη ἡλικία, ὅπως ἐπίσης καὶ ὅτι ἀποφεύγουν τή τεκνογονία.

⁶⁰ Βλ. Χρήστου Βάντσου, Σωστή ἐκλογή συζύγου βασική προϋπόθεση ἐπιτυχίας τοῦ γάμου. Σέ περιοδ. «Ἀπόστολος Βαρνάβας» 1982.

⁶¹ Βλ. Χρήστου Βάντσου, Η μέριμνα τῆς Ἐκκλησίας γιά τόν ἄνθρωπο τῆς τρίτης ἡλικίας. Θεοσαλονίκη 1988, σελ.36.

Σέ δεύτερη μοίρα ἔρχεται ἡ αὐξηση τοῦ μέσου ὕδου ζωῆς τῆς κοινωνίας μας μέ τήν ἐλαχιστοποίηση τῆς παιδικῆς θνησιμότητας καὶ τήν βελτίωση τῆς ἴατροφαρμακευτικῆς περιθάλψεως.

Οἱ. Χρυσόστομος συμβουλεύει τοὺς γονεῖς νά φροντίζουν καὶ νά διαπαιδαγωγοῦν τά τέκνα τους ἀπό μικρή ἡλικία γιά τό γάμο. «Πρό τῆς στρατείας πρό τοῦ δίου τοῦ ἄλλου τά περί γάμου φρόντιζε» λέγει στόν κάθε γονιό⁶². Ἰδιαίτερα ὅμως ὑπογραμμίζει τόν τρόπο μέ τόν ὅποιο οι γονεῖς θά πρέπει νά προετοιμάζουν τά παιδιά γιά τό γάμο καὶ τήν οἰκογένεια. Όἱ. Πατέρας, παίρνει ὅπως εἶναι φυσικό, εἰκόνες ἀπό τήν τότε κοινωνική ζωή. Στή συγκεκριμένη περίπτωση ἀπό προετοιμασία πού κάνουν οι παλαιστές πρίν ἀκόμα διοῦν στήν παλαίστρα γιά νά ἀγωνιστοῦν. «Δεῖ (τήν θυγατέρα) ἐκ τῆς πατρικῆς οἰκίας ἔξεναι πρός γάμον καθάπερ ἀθλητήν ἐκ τῆς παλαίστρας, πᾶσαν δι' ἀκριβείας ἔχουσαν τήν ἐπιστήμην»⁶³. Ή καλή λοιπόν προετοιμασία τῶν τέκνων γιά τό γάμο ἀποτελεῖ κατά τόν ι. Πατέρας βασική προϋπόθεση γιά τήν ἐπιτυχία τοῦ γάμου. Χαρακτηριστική εἶναι ἡ φράση «Πᾶσα δι' ἀκριβείας ἔχουσα τήν ἐπιστήμην», σημαίνει ὅτι τά τέκνα θά πρέπει νά γνωρίζουν, μέ τόν καλύτερο δυνατό τρόπο, ὅτι εἶναι ἀπαραίτητο γιά τή σύναψη καὶ βίωση γάμου. Τήν σπουδαιότητα τῆς προετοιμασίας τῶν τέκνων γιά τό γάμο καὶ τήν οἰκογένεια τήν ὑπογραμμίζει ὁ ι. Πατέρας καὶ κατ' ἄλλον πολύ χαρακτηριστικόν μάλιστα τρόπον. Έάν λέγει οι μητέρες προετοιμάσουν τίς κόρες γιά τό γάμο καὶ τήν οἰκογένεια σωστά θά σώσουν ὅχι μόνο αὐτές, ἀλλά καὶ τούς ἄνδρες που θά τίς παντρευθοῦν, ὅχι μόνον τούς ἄνδρες ἀλλά καὶ τά παιδιά που θά γεννηθοῦν ἀπό τούς γάμους αὐτούς, ὅχι μόνο τά παιδιά, ἀλλά καὶ τά ἐγγόνια. Καὶ καταλήγει σ' αὐτό πού ἔχει ἰδιαίτερη σημασία: «τῆς ρίζας γενομένης καλῶς καὶ οἱ κλάδοι ἐπί τό δέλτιον ἐκταθήσονται»⁶⁴.

Μέ τό ἵδιο σκεπτικό σέ ἄλλη του ὄμιλία ὁ ι. Πατέρας κάνει λόγο γιά τόν πατέρα καὶ τό γιό. Λέγει λοιπόν πρός τόν πατέρα: «Ἐάν ἀναθρέψῃς σύ καλῶς τό παιδίον, οὕτω κάκεῖνος τόν νιόν ἔαντοι, καὶ οὐτος τόν νιόν καὶ καθάπερ σειρά τις καὶ ἀκολουθία πολιτείας ἀρίστης μέχρι παντός βαδιεῖται, παρά σοῦ λαβοῦσα τήν ἀρχήν καὶ τήν φίλαν καὶ τῆς τῶν ἐγγόνων ἐπιμελείας σοι φέρουσα τούς καρπούς»⁶⁵.

⁶² Χρυσ. 'Ομιλ. Ε' 3 Εἰς Α' Θεοσαλονικεῖς P.G.62,426. Προβλ. Χρυσα. Περί κενοδοξίας... 81 ἐκδ. Sources Chretiennes, 188 σελ.186 καὶ Χρυσ. 'Ομιλ. Θ' 2 Εἰς Τιμ. P.G.62,546.

⁶³ Χρυσ. 'Ομιλ. Θ' 2 εἰς Τιμ. P.G.62,548.

⁶⁴ Χρυσ. 'Ομιλ. Θ' 2 Εἰς Τιμ. P.G.62,548.

⁶⁵ Χρυσ. 'Ομιλ. Εἰς τό «χήρα καταλεγέσθω» 10 P.G.51,330.

Ἡ καλή, λοιπόν, προετοιμασία γιά τό γάμο ἀποτελεῖ τή ρίζα καλῶν γάμων μέχρι δευτέρας καὶ τρίτης γενεᾶς. Τό ἐρώτημα ὅμως εἶναι προετοιμάζουν πράγματι οἱ γονεῖς σήμερα τά τέκνα τους σωστά γιά τό γάμο καὶ τήν οἰκογένεια ἡ μήπως τό κακό ἀρχίζει ἀπό τούς ἴδιους τούς γονεῖς οἱ ὄποιοι φροντίζουν πῶς θά καταστήσουν τά παιδιά τους ίκανά νά κερδίζουν ὅσο τό δυνατόν περισσότερα χρήματα, ὀλιγότερο ὅμως πῶς θά διαμορφώσουν χαρακτῆρα καὶ θά κάνουν ἑνα σωστό γάμο καὶ μία καλή οἰκογένεια; Ὁ ἵ. Χρυσόστομος ἴδιαίτερα ὑπογραμμίζει τή σπουδαιότητα τῆς ἀγωγῆς γιά τή διαμόρφωση τοῦ χαρακτῆρα τῶν νέων ὅταν λέγει: «Ἐί μετά ἀκριβείας οἱ πατέρες τούς ἔαντῶν ἐπαίδευν παῖδας, οὐ νόμων, οὐ δικαιοτηρίων ἔδει, οὐ τιμωριῶν καὶ κολάσεων καὶ τῶν δημοσίων φόνων»⁶⁶. Στήν ἀμέλεια διαπαιδαγωγήσεως τῶν τέκνων βλέπει ὁ ἵ. Χρυσόστομος ὅλο τό κακό πού γίνεται στήν κοινωνία. «Καί τοῦτο ἔστιν» λέγει «ὅ τήν οἰκουμένην ἀνατρέπει πᾶσαν, ὅτι τῶν οἰκείων ἀμελοῦμεν παίδων, καὶ τῶν μέν κτημάτων αὐτῶν ἐπιμελοῦμεθα, τῆς δέ ψυχῆς αὐτῶν καταφρονοῦμεν»⁶⁷. Πέραν βέβαια ἀπό τούς γονεῖς πολλοί εἶναι οἱ παράγοντες ἐκεῖνοι οἱ ὄποιοι ἐπηρεάζουν τούς νέους μας σήμερα σέ θέματα γάμου καὶ οἰκογένειας. Τούς παράγοντες αὐτούς δέν εἶναι δυνατόν νά τούς ἀναλύσουμε στήν παρούσα μελέτη, γιατί θέλουμε νά ἀσχοληθοῦμε μέ τά κριτήρια κατά τήν στιγμή τῆς ἐκλογῆς συζύγου καὶ νά δοῦμε ἄν καὶ κατά πόσον καὶ στήν περίπτωση αὐτή εἶναι δυνατόν νά εἰσχωρήσει ὁ ἐγωϊσμός καὶ νά ἐκτοπίσει τήν ἀγάπη. Ὁ πρῶτος βασικός καὶ ἀναντικατάστατος παράγων ὁ ὄποιος ὀδηγεῖ τά δύο φύλα, τόν ἄνδρα καὶ τήν γυναίκα, σέ γάμου κοινωνία εἶναι ἡ ἀγάπη. Μιά ἀγάπη ἡ ὄποια εἶναι ψυχοσωματική. Μιά ἀγάπη πού δέν ἔχει ὅρια. Μιά ἀγάπη πού δέν ἀφήνει περιθώρια διαφυγῆς. Μιά ἀγάπη ἡ ὄποια μηχανεύεται τρόπους καὶ μεθόδους ἐξαλείψεως τῶν ἐμποδίων πού τυχόν θά ἐμφανισθοῦν. Καί ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι παράγοντες, ἀξιόλογοι, οἱ ὄποιοι πρέπει νά ὑπολογισθοῦν κατά τήν ἐκλογή συζύγου καὶ οἱ ὄποιοι ἄν ἔχουν τήν θέση πού τούς ἀρμόζει βοηθοῦν στή σωστή ἐκλογή συζύγου. Διαφορετικά, περιέχουν τά σπέρματα τοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ ἀποτελοῦν τήν ἀπαρχή κινδύνου γιά τόν συναφθησόμενο γάμο. Οἱ παράγοντες αὐτοί εἶναι: ἡ οἰκονομική κατάσταση, ἡ ὡραιότης τοῦ σώματος, ἡ μόρφωση, ἡ κοινωνική θέση, ἡ ἥλικια, ἡ διαφορά ἥλικιας, ἡ θρησκευτικότης καὶ ὁ χαρακτῆρας τοῦ ἀνθρώπου.

⁶⁶ Χρυσ. Ὁμιλ. Εἰς τό «χήρα καταλεγέσθω» 10 P.G.51,330.

⁶⁷ Στό ἴδιο μέρος 7 P.G.51,327. Πρόбл. Χρυσ. Περί κενοδοξίας... 17,188 σελ.100.

1) Ό οίκονομικός παράγων εἶναι ἀσφαλῶς ἔνας ἀπό τοὺς σοβαρούς παράγοντες κατά τήν ἐκλογή συζύγου. Οἱ μελλόνυμφοι πρέπει νά ὑπολογίζουν πῶς θά μπορέσουν νά δημιουργήσουν τό δικό τους σπίτι πού ἀσφαλῶς ἔχει καὶ τά δικά του ἔξοδα. Ἐτσι οἱ γονεῖς καλοῦνται νά συνεισφέρουν καὶ οίκονομικά στή δημιουργία τῆς συζυγικῆς ἐστίας. Μέ τήν ἔννοια αὐτή ἡ προΐκα τῶν γονιῶν πρός τά παιδιά θεωρεῖται πολύ σωστή καὶ δίκαιη. Ὑπάρχουν ὅμως περιπτώσεις πού ἡ προΐκα τίθεται σέ πρώτη μοῖρα, καὶ ἀποτελεῖ ὄχι βοηθητικό στοιχεῖο. Ἐτσι τά πρόσωπα πού κάνουν ἐκλογή συζύγου μέ βάση τόν οίκονομικό παράγοντα, δέν κάνουν κατ' οὐσίαν γάμο, ἀλλ' ἐμπορική πράξη. Ό i. Χρυσόστομος ἀναφέρεται ἐκτενῶς στό κακό αὐτό ἔθιμο τῆς προΐκας, τό όποιο καὶ καυτηριάζει ἀμείλικτα.

Αναλύων ὁ i. Χρυσόστομος τή φράση τοῦ Ἀποστόλου Παύλου: «Τό μυστήριον τοῦτο μέγα ἔστι, ἐγώ δέ λέγω εἰς Χριστόν καὶ εἰς τήν Ἐκκλησίαν» (Ἐφεσ.6,5), ὑπογραμμίζει τόν μυστηριακό χαρακτῆρα τοῦ γάμου. Ὑπογραμμίζει τήν σπουδαιότητα τῆς ἐνώσεως τοῦ ἄνδρα καὶ τῆς γυναίκας σέ γάμου κοινωνία κατά τό πρότυπο τῆς ἐνώσεως τοῦ Χριστοῦ μέ τήν Ἐκκλησία του. Καὶ καταλήγει: «Ἄφοῦ διαπίστωσες λοιπόν πόσο μεγάλο μυστήριο εἶναι ὁ γάμος καὶ ποίου σπουδαίου πράγματος τύπος δέν πρέπει νά σκέπτεσαι τόν γάμο ἀπλῶς καὶ ώς ἔτυχε οὔτε καὶ νά σκέπτεσαι νά εὐπορήσεις χρηματικά ἀπό τήν γυναίκα πού πρόκειται νά νυμφευθεῖς: «Οὐ γάρ καπηλείαν, ἀλλά βίου κοινωνίαν εἶναι τόν γάμον δεῖ νομίζειν»⁶⁸. Δέν πρέπει λέγει ὁ i. Χρυσόστομος αὐτοί πού βαδίζουν πρός σύναψη γάμου νά νομίζουν ὅτι ὁ γάμος εἶναι καπηλεία, ἀλλά νά ἔχουν ύπόψη τους ὅτι εἶναι βίου κοινωνία. Καὶ συνεχίζει ὁ i. Χρυσόστομος μέ σκέψεις πού εἶναι παραμένεις ἀπό τήν καθημερινή ζωή. «Ἀκουσα λέγει, πολλούς νά λέγουν: ὁ τάδε πού ἦταν φτωχός παντρεύτηκε πλούσια γυναίκα καὶ ἔγινε πλούσιος καὶ ζεῖ τή ζωή του. Τί λέγεις, ἀνθρώπε; ἀπό γυναικός κερδαίνειν ἐπιθυμεῖς καὶ οὐκ αἰσχύνῃ, οὐδέ ἐρυθριᾶς, οὐδέ εἰς τήν γῆν καταδύῃ τοιούτους κερδῶν ἐπιξητῶν τρόπους;»⁶⁹. Ό i. Χρυσόστομος δέν παραμένει μόνο στό ἐπίπεδο τῆς κατακρίσεως ἐκείνων πού ζητοῦν νά εὐπορήσουν ἀπό τό γάμο. Αναλύει καὶ τίς ἐπιπτώσεις στόν ἴδιο τό γάμο καὶ στήν ἐπιτυχία τοῦ συζύγου ἐκείνου πού ώς πρωταρχικό σκοπό

⁶⁸ Χρυσ. Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον καὶ περὶ τοῦ ποίας δεῖ ἄγεσθαι γυναίκας, P.G. 51,230.

⁶⁹ Χρυσ. Ἐγκώμιον... 230.

έπιλογης τῆς νύμφης θά θέσει τό χρῆμα καί ὅχι τήν ἀρετή τῆς ψυχῆς καί τήν εὐγένειαν τῶν τρόπων. Αὐτός λέγει πού νυμφεύεται εὔπορον γυναίκα: «δέσποιναν μᾶλλον ἔλαβε ἡ γυναῖκα»⁷⁰. Ὁχι γιατί τό χρῆμα αὐτό καθ' ἑαυτό εἶναι κακό, ἀλλά γιατί τό χρῆμα κάνει συνήθως αὐτόν πού τό ἔχει ἐγωϊστή. Ἔτοι δέν παίρνει κανείς σύζυγο ώς σύντροφο καί βοηθό, ἀλλά ἔναν κυρίαρχο ὁ ὄποιος ἐνδεχομένως θά λέγει: «Οὐδέπω τῶν σῶν ἀνάλωσα οὐδέν, ἔτι τά ἐμά περίκειμαι, ἐξ ὧν οἱ γονεῖς μοι δεδώρηνται»⁷¹. Η φράση αὐτή τοῦ Ἰ. Χρυσόστομου ἀκούγεται καί σήμερα σέ διάφορα ζεύγη καί ἀποτελεῖ, φυσικά, τήν ἀπαρχή δια-ζυγίου. Ὁ Ἰ. Χρυσόστομος ὅμως, ὁ ὄποιος θέλει νά προφυλάξει τόν κάθε ἀνθρωπο ἀπό τήν ταλαιπωρία καί ἀπό τήν ἀποτυχία στό γάμο, –τότε φυσικά δέν γινόταν λόγος περί διαζυγίου— συμβουλεύει καί τόν σύζυγο πῶς πρέπει νά συμπεριφερθεῖ στήν περίπτωση αὐτή, τί νά πεῖ δηλαδή στήν σύζυγο ὅταν τοῦ πεῖ αὐτά τά ἀπαράδεκτα λόγια: «τί λέγεις γυναίκα, αὐτά εἶναι δικά σου χρήματα καί χρησιμοποιεῖς τέτοια ἀθλια λόγια; Δέν ἔχεις δικό σου σῶμα καί θέλεις νά ἔχεις δικά σου χρήματα;». Η Ἀγία Γραφή δέν λέγει ὅτι μέ τόν γάμον οἱ σύζυγοι ἐνώνονται εἰς σάρκα μίαν, καί δέν εἶναι πιά «δύο σάρκες». Πῶς λοι-πόν, ἐσύ ἐπιζητεῖς τά δικά σου χρήματα; Ὁ ἀνήρ τοῦ ίδίου σώματος οὐκ ἔξουσιάζει, ἀλλ' ἡ γυνή, διδάσκει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. Ἐάν λοι-πόν, ἐγώ, πρέπει νά πεῖ ὁ σύζυγος, δέν ἔχω ἔξουσία ἐπί τοῦ δικοῦ μου σώματος, ἀλλά σύ πολύ περισσότερον σύ δέν ἔχεις ἔξουσίαν μόνη σου ἐπί τῶν δικῶν σου χρημάτων⁷². Γενικά ὁ Ἰ. Χρυσόστομος συνιστᾶ νά μή φροντίζει κανείς κατά τήν ἐκλογή συζύγου νά θέσει σέ πρώτη μοῖ-ρα τό χρῆμα γιατί ἀπό τήν κακή ἀντίληψη περί χρήματος⁷³ πολλά κα-κά μποροῦν νά προέλθουν καί νά καταστρέψουν τήν εὐτυχία τοῦ γά-μου⁷⁴.

⁷⁰ Χρυσ. Ἐγκώμιον... 231. Πρόδλ. καί Ὁμιλία Κ' Εἰς Ἐφεσ. P.G.62,138: «Μή χρή-ματα ξητάμεν, μηδέ εὐγένειαν τήν ἔξωθεν, ἀλλ' εὐγένειαν τήν ἐν ψυχῇ».

⁷¹ Χρυσ. Ὁμιλ. Κ' Εἰς Ἐφεσ. 7 P.G.62,147.

⁷² Χρυσ. Ὁμιλ. Κ' 7 Εἰς Ἐφεσ. P.G.62,147.

⁷³ Χρυσ. Ὁμιλ. Κ' 7 Εἰς Ἐφεσ. P.G.62,148: «Ἄπολλύσθω τά χρήματα μυριάκις, μᾶλλον δέ μή τά χρήματα, ἀλλ' αἱ προαιρέσεις αἱ μή εἰδυῖαι χρήμασι χρήσασθαι».

⁷⁴ Χρυσ. Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον... 5 P.G.51,232: «Ταῦτα οὖν ἀπαντα ἐννοοῦντες, μή χρήματα περισκοπάμεν ἀλλά τρόπων ἐπιείκειαν, καί σεμνότητα καί σωφροσύ-νην. Γύνη γάρ σώφρων καί ἐπιεικής καί μετρία, καν πέντης ἡ, τήν πενίαν πλούτουν βέλτιον διαθεῖναι δυνήσται ὥσπερ ἡ διεφθαρμένη καί ἀκόλαστος, καί φίλερις, καν μυρίους εἴῃ θησαυρούς, ἔνδον κειμένους, ἀνέμου παντός τάχιον αὐτούς ἐκ-